

SZAKDOLGOZAT

VARGA KATALIN

Pénzügy számvitel szak

KAPOSVÁR

2021.

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Pénzügy számvitel szak

CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZEREK MAGYARORSZÁGON

Belső konzulens: Dr. Nagy Mónika Zita
egyetemi docens

Készítette: **Varga Katalin**
IVCQQW
levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Gazdaságtudományi Intézet

Kaposvár

2021.

TARTALOM

1. BEVEZETÉS	5
2. A CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZER KIALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON	6
2.1 Családtámogatás a nagyvilágban	6
2.1.1 Gyermekszületési támogatások a világ más országaiban.....	6
2.1.2 Családi pótlék Európában	7
2.2 Családtámogatás kialakulása Magyarországon	8
2.3. Családtámogatásra fordított összeg.....	12
2.4. Munkavállalás és családtámogatás	14
3. A MAGYARORSZÁGI CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZER ELEMEI	18
3.1. Az alanyi jogon járó juttatások	18
3.1.1. Anyasági támogatás.....	18
3.1.2. Gyermekgondozást segítő ellátás (GYES).....	18
3.1.3. Családi pótlék	19
3.1.4. Gyermeknevelési támogatás (GYET)	20
3.1.5. Babakötvény – Fiatalok életkezdési támogatása	20
3.2. Biztosítási jogviszonyhoz kötött juttatások	21
3.2.1. Csecsemőgondozási díj (CSED)	21
3.2.2. Gyermekgondozási díj (GYED)	21
3.2.3. Munkaidő-kedvezmény az édesapának.....	22
3.2.4. Gyermekápolási táppénz	22
3.2.5 A pótszabadság	22
3.3. Családi adókedvezmény	23
4. CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZER TOVÁBBI FEJLESZTÉSEI ÉS TERVEL	24
4.1 Családvédelmi akcióterv.....	24
4.1.1. Családi otthonteremtési kedvezmény (CSOK).....	24
4.1.2 Babaváró támogatás.....	27
4.1.3 Jelzáloghitelekhez nyújtott támogatások.....	27
4.1.4 Nagycsaládosok autóvásárlási támogatása.....	28
4.1.5 A négy, vagy többgyermekes anyák szja mentessége.....	28
4.1.6 A bölcsődefejlesztési program	28
4.1.7 Nagyszülői GYED.....	28
4.2 Egyéb támogatási formák.....	29
4.2.1 Az étkezési díjkedvezmény.....	29
4.2.2 Az ingyenes tankönyv	29
4.2.3 Nők 40.....	30

4.2.4 Köldöksinór program.....	30
4.2.5 Nemzeti Humán Reprodukciós Program	30
4.2.6 Az első házások pótszabadsága	31
4.2.7 Az első házások kedvezménye	31
4.2.8 A diákhitel kedvezmény anyáknak	31
4.3 Rövidtávú családpolitika eredményei	32
5. ÖSSZEGZÉS	37
6. FELHASZNÁLT IRODALOM	39

1. BEVEZETÉS

A család társadalmi értékrendben való kiemelt helye Magyarország Alaptörvényében is benne foglaltatik: „Valljuk, hogy együttélésünk legfontosabb keretei a család és a nemzet, összetartozásunk alapvető értékei a hűség, a hit és a szeretet.” Az Alaptörvény L) cikke értelmében

(1) Magyarország védi a házasság intézményét, mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot, mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.

(2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást.

(3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.

A hagyományok értelmében a családalapítás célja a gyerekek szülése, nevelése. Az „ideális” eszménykép: „házasság → család → gyermekáldás”. A jelenkor egyik legnagyobb problémája Magyarország népességszámnak csökkenése, a magyar nemzet fennmaradásának biztosítása. A születések számának csökkenése és az idősödő társadalom gazdasági szempontból is kockázatokat jelent a fenntartható fejlődés, az ország gyarapodása szempontjából. A demográfiai helyzet alakulása és kezelése kiemelten fontos terület a mindenkori kormányzatnak. Mi az állam feladata és meddig terjed felelőssége ebben a helyzetben? Milyen módon érheti el a születések számának növekedését és az ideálisnak gondolt összhang megteremtését?

Az ENSZ prognózisa szerint (medium variant) Magyarország népessége 13,3%-kal csökken 2010-2060 között. A családtámogatási rendszer bővítése, a gyermekvállalás ösztönzése pártállástól függetlenül kiemelt fontossággal bír az állam más feladatai között.

„A családtámogatási ellátások gyűjtőfogalom, mely magába foglalja a következő ellátásokat:

- anyasági támogatás
- családi pótlék (nevelési ellátás/iskoláztatási támogatás)
- gyermekgondozást segítő ellátás - GYES
- gyermeknevelési támogatás – GYET” olvasható a Magyar Államkincstár honlapján.¹

Szakdolgozatom témája a magyarországi családtámogatás rendszerének kifejtése, a felsoroltakon túl igénybe vehető lehetőségek részletezése a házasságkötéstől, a gyermek születésén át, annak felnőtté válásáig terjedő időszakban.

Dolgozatomban a szakirodalom áttekintése révén ismertetem a rendszer történetét, melyhez szervesen kapcsolódik Magyarország történelme során elszenvedett veszteségek okozta népességcsökkenés, így röviden erre is kitérek.

Nem célom az EU országaiban alkalmazott családtámogatási rendszerekkel való részletes összehasonlítás, azonban az ország jelenlegi demográfiai helyzetének megértéséhez néhány konkrét adatot felhasználok.

Kifejtem a hatályos családtámogatási rendszer igénybe vehető elemeit és a szabályok nyújtotta lehetőségeket, illetve kitérek az előre jelzett bővítési tervekre.

¹ <https://cst.tcs.allamkincstar.gov.hu/ell%C3%A1t%C3%A1sok.html> 2019.12.21

Szekunder forrásokat felhasználva vizsgálom a családtámogatás rendszerére fordított állami kiadásokat, a támogatásokat igénybe vevők körének anyagi helyzetét, és ezen belül a rendszer egyes elemeinek demográfiai és gazdasági hatásait.

2. A CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZER KIALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON

A magyarországi rendszer kialakulásának részletes bemutatása előtt rövid kitekintéssel kezdek a világra vonatkozóan.

2.1 Családtámogatás a nagyvilágban

A szülési szabadság intézménye, valamint a családi pótlék juttatása más, Közép- és Kelet-Európai országban, valamint a világ más részein is létezik, illetve van, ahol nem kapcsolódik hozzá semmiféle ellátás. Magyarország és Európa más országai közötti legnagyobb különbség a támogatott időszak tekintetében mérhető, de természetesen az anyagi juttatások összege és megállapításának módja is változatos.

2.1.1 Gyermekszületési támogatások a világ más országaiban

A szlovák rendszerben a bér 65 %-át fizetik összesen 34 hétig, Csehországban a fizetés 70 %-át 28 hétig, Ausztriában pedig csupán 16 hétig, de azt 100 %-ban, amelynek lejártát követően, mint állami támogatás, fizetnek havonta egy fix összeget, ezért ez hasonlít legjobban a magyar gyes-ez. A volt szocialista országok a gyermeket vállaló nőkkel rendkívül nagylelkűen bánt, amikor megalkotta azokat a szabályokat, amik lehetővé tették, hogy a szülők éveken keresztül otthon maradhassanak a gyermekeikkel úgy, hogy mindezt az állam finanszírozza. (Kéri, 2014)

A világon azonban vannak olyan országok, ahol a gyermekszületéshez kapcsolódóan semmiféle támogatást nem nyújt a kormányzat. Ezek az országok Sváziföld, Libéria, Pápua Új-Guinea és Lesotho. Ide sorolhatjuk továbbá az Egyesült Államokat is, azzal a különbséggel, hogy csak állami szinten nincs törvénykezés, azonban a tagállamok rendelkeznek szülési szabadságról, fizetett szabadságról, vagy más anyagi helyzetet érintő törvényekkel. Említésre méltó továbbá, hogy állami szintű kisgyermek ellátási rendszer nem létezik, ezt kizárólag magánóvodák és bölcsődék végzik. Mivel ezek igénybevétele a családok számára rendkívüli anyagi megterhelést jelent, mindezt vagy bébiszitter segítségével oldják meg, vagy az anya éveig távol marad a munkaerőpiactól. A támogatást szabályozó országok zöme a bér 100 %-át kifizeti 14 és 22 hét közötti időszakban, például Németország, Franciaország, Málta és Új-Zéland.

Néhány ország esetében a fizetett időszakot fizetetlen szabadsággal lehet meghosszabbítani, például Ausztriában, ahol a fizetett időszak 18 hetének lejártá után mindkettő szülő akár 1-1 évet is kivehet fizetetlen szabadságként. Észrevehető, hogy a fizetett szülési szabadság hosszának növekedésével csökken a támogatás mértéke. Európában a leghosszabb fizetett szülési szabadságra fordított időszak Svédországban van, ez 420 nap, az igénybevevő szülő a

fizetésének 80%-át kapja meg. Svédország családtámogatási rendszere 1974-től már tartalmazza például a kötelező apai szabadságot. A kivehető és támogatott 420 napból minimum 60 nap az apáé, azonban a 420 napot a szülők tetszőlegesen meg is oszthatják egymás között. Apakvóta létezik továbbá még Izlandon és Norvégiában is, azonban annak időtartama jogvesztő, ha a meghatározott időben nem él vele az apa, akkor ezt az időtartamot elveszíti. Norvégiában 14 hét jut szülőnként, a fennmaradó időszak pedig tetszés szerint megosztható. Ezekben az országokban már évtizedekkel ezelőtt eljutottak arra a szintre, ahol felismerték mennyire fontos, hogy az apa családban betöltött szerepe erősödjön, miközben az anya munkahelyen betöltött szerepe sem szenved csorbát, sőt, jobban megszilárdul. A közelmúltban, 2015-ben Nagy-Britanniában került bevezetésre a szülők közötti szülési szabadság megosztásának lehetősége, de Európa több országában kerül napirendre az apai szerepvállalás erősítését és a nők munkaerő piaci visszailleszkedésének megkönnyítését célzó intézkedések meghozatala. Magyarország napjainkban az élbolyban van ennek a támogatási formának az alkalmazásában, hiszen itt is a szülők dönthetnek, ki veszi igénybe a családtámogatási formák bármelyikét, valamint a gyermek születését követően az apáknak is jár 5 nap pótszabadság, azonban ez jogvesztő. Ez az 5 nap nem túl sok és jellemzően az anya kórházi tartózkodása idején kénytelen az apa felhasználni a sok bürokratikus ügyintézéshez. Sajnálatos módon azonban nem jellemző, hogy nálunk az édesapák kihasználnák a GYES és GYED igénybevételének lehetőségét, amelynek nyilván elsődleges oka, hogy többnyire az apa keres többet. Egyértelmű hátránya azonban, hogy az édesanya hosszú időre eltávolodik a munkaerőpiactól, az édesapa pedig a családjától.²

2.1.2 Családi pótlék Európában

Európa más országaiban is ismert családtámogatási eszköz a családi pótlék. A mértéke és a szabályai sokfélék. A következőkben a teljesség igénye nélkül néhány európai ország családi pótlék rendszerét kívánom nagyon röviden vázolni.

Ausztria esetében a családi pótlékot a gyermek 18 éves koráig folyósítják alap esetben. Ha a gyermek továbbtanul, akkor 24 éves koráig lehet igénybe venni. A pótlék összege életkortól függően emelkedik, így az alapösszegek 105,4 eurótól 152,7 euróig terjednek. Több gyermek esetében további plusz összegeket juttatnak 12,8 eurótól 97,8 euróig, fogyatékkal élő gyermek további 138,3 euró kiegészítést kap. Létezik a 13. havi családi pótlék intézménye is, amelynek összege és jogosultsági feltételei megegyeznek az általánosan folyósított családi pótlékéval.³

Belgiumban jogosultsági szintekre osztják a pótlék folyósítását, valamint életkor alapján kiegészítést fizetnek, így az igénybe vehető összeg egészen 25 éves korig 92 eurótól (1 gyermek) megközelítőleg 254 euróig (3 gyermek és kiegészítések) is terjedhet.⁴

Hollandia esetében a családi pótlék összege szintén 18 éves korig jár, azonban nem havi, hanem negyedéves rendszerben történik a kifizetése. Az 1995 után születettek esetében a gyermekek száma és életkor csoportok alapján van megállapítva 219,97 euró/ gyermek 314,24 euró/gyermek összeghatárok között.⁵

² <https://www.hrportal.hu/hr/szulesi-szabadsagon-a-vilag-korul-20140813.html> 2019.03.16

³ <https://adoguruat.com/ausztriai-csaladi-potlek/> 2019.12.28

⁴ <https://dendax.com/hu/csaladi-potlek-belgium> 2019.12.28

⁵ <https://www.blagroep.nl/hu/hasznos-informacio/csaladi-potlek> 2019.12.28

A Franciaországi családtámogatási rendszerben családi pótlékot csupán két gyermektől folyósítanak, illetve a 2020. évben jövedelemkorlátot vesznek figyelembe az igénybevételéhez. A 69.309-103.931 euró jövedelemmel bíró családok 5.775 euró családi pótlékra jogosultak, továbbá a gyermekek életkora szerint osztályozva kiegészítő családi pótlékot vehetnek igénybe 16,50-169,06 euró közötti összegben.⁶

Olaszország családi pótlék rendszere kissé eltér a már említett országokétól. A jogosultság függ a család éves jövedelmének összegétől és a gyermekek számától is. Elvált, vagy külön élő szülők esetében nem igényelhető az ellátás. A gyermek 18 éves koráig jár, összege 138 eurótól 375 euróig terjed.

Románia esetében a gyermek 18 éves koráig jár a családi pótlék. A havi összeg 300 lej a két év feletti és 600 lejre a két év alatti gyermekek esetében.⁷

Kitérnék továbbá még Szlovénia családi pótlék rendszerére, amely a család egy főre eső jövedelmét és a gyermekek számát együttesen veszi figyelembe a jogosultság megállapításánál. A folyósítást a gyermek 18 éves, vagy továbbtanulás esetén 26 éves koráig lehet igénybe venni. Az egy főre eső jövedelem értéket 8 kategóriába osztva százalékos értékben határozzák meg, a folyósított összeget pedig a jövedelemhez tartozó gyermekek számához állapítják meg. Ez alapján a legalacsonyabb jövedelem kategóriás család (0-15%) három vagy több gyermek esetén 137,18 euro, míg a legmagasabb kategóriában (75-99%) ugyanakkora főt számláló család mindösszesen 39,89 euro családi pótlékra jogosult.⁸

2.2 Családtámogatás kialakulása Magyarországon

Az 1884. évi XXIV. tc., az úgynevezett Ipartörvény a szülés után 4 hét szülési szabadságot engedélyezett a munkavállaló nőknek. „ 116. § Nők szülés után négy hétig szerződésileg kötelezett munkájuk teljesítése alól a szerződés megszűnése nélkül felmentvék.”

A családok szociális védelme az 1907. évi XIX. törvénycikk megjelenésével már az 1900-as évek első felében központi szerepet kapott, mert a családtagok számára is betegségi ellátást biztosított.

A családi pótlék, mint családvédelmi juttatás 1912-ben került bevezetésre a 1912. évi XXXV. törvénycikkel, amely az „állami, vármegyei és államvasúti alkalmazottak családi pótlékáról és egyes egyéb intézkedésekről” szólt, de elsőként egy szűk réteg körében jelentett érintettséget. A közalkalmazottak kb. 7 ezer gyermeke számára volt elérhető. Európai szinten, Magyarországon az elsők között került bevezetésre a rendszer.

A jogosultságot több feltétellel lehetett csak igénybe venni, pl. csak apai jogon járt a juttatás, ez alóli kivétel csak az apa halála, vagy egyéb ok miatti különélése volt elfogadható indok, hogy a gyermek anyja is kaphassa, munkaviszonyhoz és munkakörhöz kötött volt többek között. A folyósított összeg függött attól, hogy a meghatározott 2 csoportra osztottság szempontjainak ki és hogy felelt meg.(1912. évi XXXV. törvénycikk 4§, 5§)

A folyósított összeg 200 és 100 korona volt 1 gyermek után, kettő gyermek után 400 és 200 korona, három és további gyermekek után 600 és 300 korona. A családi pótlék folyósítását a

⁶ <http://www.caf.fr/allocataires/droits-et-prestations/s-informer-sur-les-aides/petite-enfance/les-allocations-familiales-af> 2020.03.18

⁷ <http://www.mmanpis.ro/informatii-de-interes-public/intrebari-frecvente/> 2019.12.30

⁸ <https://www.gov.si/en/policies/family-children-and-marriage/family-rights-and-benefits/> 2019.12.28

jogosult gyermek 16 éves koráig igényelheték. Bevezették 1922-ben a terhességi- és a szoptatási segélyt. Az anyasági és gyermekgondozási segély, mint családvédelmi intézkedés ötlete már 1927-ben felmerült, azonban érdemben hosszú évtizedekig nem volt kidolgozva. A Francia- Magyar Pamutipari Rt. 1936-ban elsőként intézkedett a családi pótlék folyósításáról a munkások számára. Az 1912. évi XXXV. törvénycikket 1938-ban kiegészítették, melynek hatására az iparban, a bányászatban és a kohászatban dolgozók is jogosultságot szereztek az ellátásra, amit később a napszámosokra és az iparossegédekre is kiterjesztettek. A járandóság összege azonban csupán 5 pengő volt gyermekeként, míg az állami közalkalmazottak gyermekei után 13,5 és 24 pengő között folyósítottak. A családi pótlék mindösszesen 13-14 millió pengőt tett ki évente országosan. (Kristó, 2005)

Az első és második világháborús eseményeknek a magyar népesség átmeneti csökkenésében jelentős szerepe volt. Míg az első világháború a népesség 2,5 % -os csökkenését okozta, addig a második világháború vesztesége 6,2 % volt. Az időszak összesített vesztesége katonai és polgári vonalon 1 020 000-1 125 000 főre tehető. Magyarországon 1941. januárjában népszámlálást tartottak, amely szerint a lakosság akkori száma 9 319 992 fő volt. Az 1944. évi népszámlálás során már 9 494 000 főt számoltak, ám 1945. júniusában tartott felmérés szerint csak 8 656 178 fő volt. A háborús események okozta fogyatkozást (1 100 000 fő) a szomszédos államokból menekülő magyar tömegek némileg tompították. A statisztikai adatok 1945 végére a magyar lakosság számát 9,5 millió főre vetítették a háborús események nélkül.⁹

Az élve születések száma 1948-ban volt a legmagasabb, 192 000 fő. A népesség 1949-ben 9 204 799 fő volt Magyarországon, amely csupán 115 213 fővel volt kevesebb az 1941. évinél. A nagy embervesztés ellenére ez a szám egyrészt a bevándorlásnak, másrészt pedig a háborút követő természetesen megugrott szaporodásnak köszönhetően volt ilyen alacsony. A szaporodás üteme éves szinten 1950 és 1955 között volt a legjelentősebb. A születésszám emelkedés egyik oka az akkori kor szigorú törvényeinek köszönhető. Ezt a korszakot Ratkó Anna egészségügyi miniszter után Ratkó korszakként emlegeti a történelem. A Miniszter Asszony nevéhez több szigorú intézkedést is kötnek, például az akkori időszak abortusztilalma, vagy a gyermektelen házaspárokat sújtó gyermektelenségi adó, de a családokat támogató intézkedései között is ki kell emelni, hogy szülési szabadság tekintetében komoly változást okozott az 1953-as év, amikor először kaptak a nők 12 hetes szülési szabadságot. Azt azonban tisztázni kell, hogy az abortusztilalom nem az ő nevéhez köthető, ugyanis a magyar jogrendszerben már 1878-tól szerepelt a Büntetőtörvénykönyvben komoly büntetési tétellel – 10-15 év letöltendő börtönbüntetésésként – csupán a jogszabály betartása lett szigorúbb az '50-es években. Sőt, a Ratkó-korszakban az „abortusztörvény”, a korszak egyik legmodernebb törvénye volt, mert indokolt esetben (gyermek vagy anya életének veszélyeztetése), vagy a szociális alapon végzett terhesség megszakítás is elérhető lehetőséggé vált. A bevezetett intézkedések hatására 1954-ben már 223 000 volt az élve születések száma az országban. A Ratkó korszaknak köszönhető továbbá, hogy a modern bölcsődei és óvodai rendszer alapjai

⁹ <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/magyarorszag-es-a-magyar-kiralyi-honvedseg-a-xx-szazadi-vilaghaboruban-1914-1945-BB49/magyarorszag-vesztesege-a-xx-szazadi-vilaghaboruban-5E2/> 2020.04.07

létrejötték, amely a nők munkavállalásának megkönnyítésével vonzó alternatívát jelentett a gyermekvállaláshoz.¹⁰

Az abortusztilalom feloldása 1956 júniusában történt a gyermektelenségi adó megszüntetésével együtt. Pozitív hatása az időszaknak, hogy a csecsemőhalandóság nagymértékben csökkent, 1949-es adatok alapján az 1 éves életkor előtt elhunyt csecsemők száma elérte a 18 000 főt, azonban 1960-ra ez a szám már nem érte el a 7000 esetet. A háborút követő nőtöbblet a nemek arányában tovább emelkedett, sőt érdekes módon emelkedett a nőtlen és hajadon személyek száma is. A népesség átrendeződött gazdasági aktivitás vonatkozásában is. A családpolitikai intézkedések hatására az aktív keresők száma jelentős növekedésnek indult szemben a születésszámokkal. A Ratkó korszakot követően 1957-től a születésszám ismét csökkenni kezdett. A szülési szabadságot 1962-ben 20 hetes időtartamúra emelték, az ez évi születések száma pedig 130 053 fő volt csupán.¹¹

A korszak központi vezetése számára is nyilvánvalóvá vált, hogy a népességsökkenés hazánkban a nemzetközi szinthez képest is kiugróan magas szintű. Ezzel egy időben tudatosult az is, hogy a magyar lakosság erősen öregedésnek indult, amely további problémák forrása.

A gyermek 2 és fél éves koráig járó Gyermekgondozást Segítő Ellátást (továbbiakban: GYES) 1967-ben vezették be a 3/1967 (I.29) számú Kormányrendelettel, ami akkor a világ leghosszabb időtartamú gyermekgondozási segélyének számított. Egyik oka az alacsony születésszám, a másik pedig a megváltozott munkapiaci helyzetre vezethető vissza. A második világháborút követően egyre több nő vált aktív dolgozóvá, amelyet tovább erősített a korszakban jelentkező egyenjogúsági törekvés, aminek eredményeképpen 1960-ra már a nők több, mint fele volt aktív dolgozó. Ez előre vetítette, hogy az 1950-es években születettek hamarosan szintén bekapcsolódnak a munkaerőpiacra, így a számuk tovább növekedik, ez pedig jelentős munkaerő túlkínálathoz fog vezetni. A GYES bevezetése többek között a munkaerő piaci túlkínálatot volt hivatott ideiglenesen megoldani. A nők kivonása a munkaerőpiacról költséghatékony is volt, mert az államnak így kevesebb pénzébe került a bölcsődefejlesztés. Az akkori általános társadalmi felfogás miatt, mely szerint a nőkre nem csak a munkahelyi feladatok, hanem a teljes háztartás és a gyermeknevelés is teherként nehezedett, biztosra vették, hogy a GYES bevezetése nagy siker lesz, mert legalább a munkahely okozta terhelés nem hat nyomasztólag a jogosultsági időben. (Tárkányi, 1998)

Ugyanakkor társadalmilag még egy hatását meg kell említeni: a nők kímélete mellett a férfiakat ezzel egy időben távol tartja a háztartási, gyermeknevelési teendőktől. Az anya időleges ám fizetett kilépése a munkaerőpiacról gyereknevelési céllal egyedülállónak számított Európában. A GYES bevezetésekor az átlagos, nőknek fizetett munkabér közel 40%-át nyújtották az igénylőknek. A jogosultsági időt azonban 1969-ben három évre emelték, mert nem tudtak elegendő bölcsődei férőhelyet biztosítani. A családi pótlék összegét 1976-ig minden évben emelték kis mértékben. A családi pótlék és GYES 1973-as emelése után még két évig nőtt a termékenység, az utána következő visszaesés azonban a törvényhozókat arra ösztönözte, hogy a gyermekvállalást további juttatásokkal tegyék vonzóbbá. Az 1975. évi II. törvény értelmében a családi pótlék a társadalombiztosítási rendszer alá került bevonásra és fontos lépés, hogy érvényesítésre került az egyenlő bánásmód elve, megszűntek a korábban létrehozott

¹⁰ <https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/kegyetlen-diktator-vagy-rengeteg-magyar-gyerek-megmentoje-ratko-anna-szerepe-ma-is-vitatott/> 2019.12.21

¹¹ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsd001a.html 2019.12.30

jogosultsági megosztottságot jelentő elvek. Ebben az évben már 265 000 nő részesült az ellátásban, ami a kor szülőképes nőinek 11 %-át jelenti. A családi pótlékra jogosultak körét a jogosultsághoz szükséges biztosítottként töltött időn kívül az határozta meg, hogy egyáltalán van-e gyermek a családban, csak annak életkora és tanulmányi státusza volt fontos tényező, azaz 16 évesnél fiatalabb, vagy nappali tagozatos tanuló 19 éves koráig. 1982-ben a kisiparosokra valamint kiskereskedőkre is kiterjesztették a jogosultságot. (Tárkányi, 1998)

Ezt követően vezették be 1985-ben a Gyermekgondozási Díjat, azaz a GYED-et, amelynek időtartama a kezdeti egy év után a következő két évben a gyermek két éves koráig bővült. A családi pótlék, valamint a többi családtámogatási forma a 80-as évek végére jelentős szociális juttatássá vált. Az 1990. évi XXV. törvény megjelenésével a családi pótlék alanyi jogon járó ellátássá vált, munkaviszonytól függetlenül, mert kikerült a társadalombiztosítási rendszerből. A hatálybalépéstől 1993-ig minden évben kis mértékben emelték az összegét. (Göndör, 2012)

Az 1993. február 12-től hatályos V. számú törvény módosította a családi pótlék korábbi rendelkezéseit, amellyel a folyósított összeg jelentősen emelkedett. Ez a lépés a kormánytól a termékenységi mutatók csökkenő tendenciájának megállítására irányult. Rászorultsági alapon a kormány 1994-ben egyszeri családi pótlék kiegészítést nyújtott, amelynek feltétele volt a családon belüli egy főre jutó jövedelem összege, amely nem több, mint az akkori nyugdíjminimum kétszerese. A Bokros Lajos pénzügyminiszterhez kapcsolódó Bokros csomag a családi pótlékot ismét jövedelemhatárhoz kötötte tette. Kivétel volt a három és több gyermekes, valamint fogyatékkal élő gyermeket nevelő családok esete. A Bokros-csomag 1996-ban a gyes-t eltörölte és a várandósági pótlékot egyszeri kifizetésűvé tette. Az intézkedések bevezetését azonban meggátolta, hogy az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősítette az intézkedések egy részét, ezért azok bevezetését egy évvel eltolták. Törvénymódosítást követően 1996 májusától a családi pótlékra jogosultak köre jelentősen csökkent, kizárólag az alacsony jövedelmű, egy és kétgyermekes családoknak folyósították az 1993-as törvényben meghatározott összeget. A GYES megszüntetése után fokozatosan kezdték el kivezetni a GYED-et is. Az intézkedések hatására a családtámogatásra fordított kormányzati költségek jelentősen csökkentek, de ezzel egy időben az ellátásra jogosult gyermekek köre is 7%-os csökkenést produkált. Mindez nyilvánvalóan csökkentette a termékenységi mutatók arányát. A társadalmi rétegek körét tekintve a reformoknak köszönhetően erősen változott gyermekvállalási kedv, például a magasabb jövedelmű nők kevesebb gyermeket vállaltak. A Bokros csomag hosszú távú hatásait nem lehet vizsgálni, mivel csak 2,5 évig volt érvényben, 1998-ban végleg megszüntették a törvényt.

A családtámogatásról alkotott 1998. évi LXXXIV. törvény megint visszanyúlt az 1994-es állapotokhoz, visszaállította és még tovább is fejlesztette az abban foglalt támogatási rendszer elemeit. Napjainkban is ez a hatályos jogszabály a családtámogatásokról, időnkénti módosításokkal. (Dr. Orbán-Dr. Papp, 2012)

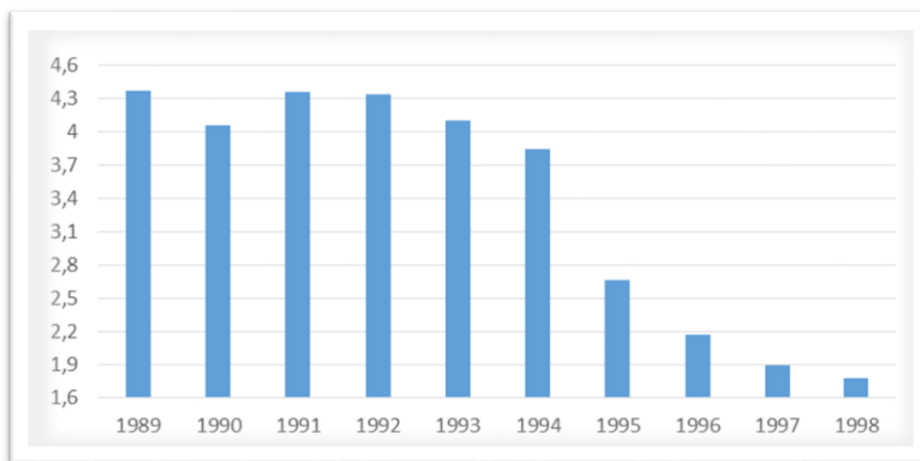
A legfontosabb rendelkezése, hogy a családi pótlék ismét jövedelem függetlenné vált, GYES és a Gyermeknevelési Támogatás (GYET), valamint az anyasági támogatás ismételen bevezetésre kerültek. A kormány 2000-ben elindította a „három szoba, három gyerek, négy kerék”¹² programot. A kormány 2010-től kiemelt hangsúlyt fektetett a családpolitikai

¹² A program többek között a népességfogyás megállítását, valamint munkához kötött támogatások előtérbe helyezését célozta meg. A kutatások megállapították, hogy a magyar családokban általában egyel több gyermek születését tervezik, mint amennyit

eszközrendszer folyamatos fejlesztésére, finomítására: „megerősítjük azokat a családokat, amelyeknek a tagjai dolgoznak, akik a vállukon viszik az ország gondját, és akik magukra vállalják a gyereknevelés örömteli terheit is.” A kormányzat 2012-től a Családi Adókedvezmény teljes körű megújításával tett nagy lépést a hitvallásában foglaltak felé, hogy a dolgozó és családos rétegeket támogassák, 2015-től pedig a nagycsaládosok és több gyermeket vállalók otthonderemtési kedvezményeinek kidolgozása, ismert rövid elnevezése szerint a CSOK rendszer került a középpontba. 2019. júliusától megalkotta a családvédelmi akciótervet, amelynek részletes ismertetése a további fejezetekben kerül bemutatásra.

2.3. Családtámogatásra fordított összeg

A magyarországi családtámogatási rendszer egésze jelenleg az élet minden területére hatni kíván. A családtámogatások folyósításának célja a kormányzat oldaláról a társadalmi jövedelemegyenlőtlenségek csökkentése, a termékenységi ráta befolyásolása, továbbá a gyermekvállalás támogatásán keresztül a gyermek társadalmi jelentőségének felismertetése. A rendszerváltást megelőző családtámogatási rendszer a kilencvenes években átdolgozásra került, ez az ellátások eszmerendszerét, társadalompolitikai alapjait is érintette. A családtámogatási rendszer 1990-re a folyamatos módosítások miatt a legkiterjedtebb állapotba került. Európában ekkor első helyen állt a GDP-hez viszonyított arányában és a szociális kiadások tekintetében is, a teljes támogatásra fordított összeg esetében a GDP-hez viszonyított aránya 4,32% volt, 1991-ben 4,36%-ra emelkedett, majd 1994-ben visszaesett 3,85%-ra. (Gábos, 2000) Az 1990-től 1998-ig tartó időszakban a családtámogatási rendszert folyamatosan átdolgozták, függően a kormányzati célkitűzések optimális megvalósításához. Amikor a kormányzati kiadások csökkentése volt a fő szempont, akkor az ellátások zömét megszüntették, a jogosultsági feltételeket megszigorították, ezért azok aránya az időszakban rohamosan csökkent. (1. ábra)

1. ábra: A családtámogatások kiadásainak aránya a GDP %-ban (1989-1998)

Forrás: Saját szerkesztés KSH (2019) adatok alapján

A korábbi intézkedések hatására kialakuló születésszám csökkenés megállítására ismét visszaállították részben, majd egészben, sőt bővítve a rendszer elemeit. Az 1998-ban

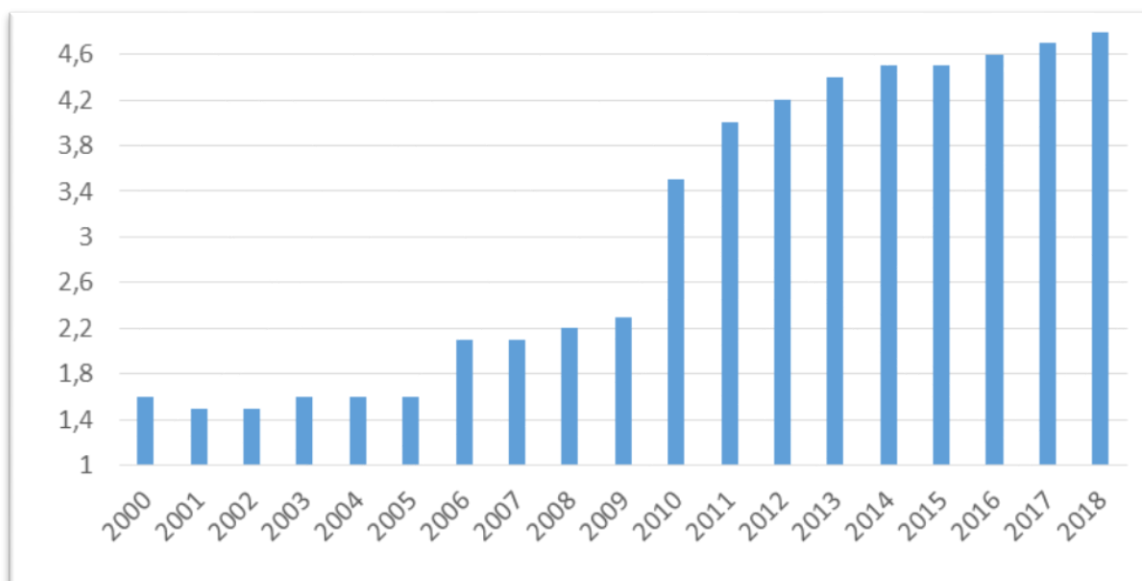
a valóságban vállalnak. Mivel többnyire anyagi indokokkal magyarázzák a kevesebb gyermek vállalását, ezen kívántak változtatni.

megalakult Orbán-kormány visszanyúlt az 1994-es családtámogatási rendszerhez, 1999-től pedig ismét alanyi jogúvá vált a családi pótlék, de összegét befagyasztották egy időre, így a reálértékéből veszített. A kormány továbblépése volt, hogy a GYES jogosultsághoz nem kellett jövedelemvizsgálat, majd ismétlen bevezették a gyermekek utáni adókedvezmény, valamint 2000-től visszatért a GYED, de az igényelhető összegnek felső korlátot szabtak. Az adókedvezmény némileg csökkentette a családi pótlék reálérték veszítését, de a személyi jövedelemadó kedvezményt nem tudta mindenki igénybe venni. A családtámogatások egyik hátránya, - ha az adókedvezményekre épülő támogatások és a növekvő termékenység közötti pozitív kapcsolat jelenlétére következtetünk-, hogy az alacsony jövedelmű réteg gyermekvállalási kedve pont csökkent, mert a támogatások egy részét nem tudták igénybe venni, de a középrétegben nőtt a gyermekvállalási kedv. Azonban a jövedelemhez kötött támogatások másik hátránya volt, hogy a családi pótlék értéktelenedése meghaladta az adókedvezmény általi kompenzációs hatást, így azok, akik a családi pótlékkal emelkedtek a szegénységi küszöb fölé, újra szegénnyé váltak. Lényeges változások 2006-tól következtek be a családtámogatási rendszerben. (Gábos, 2000)

A családi adókedvezményt a három, vagy több gyermeket nevelők kapták csak meg, ám a család éves jövedelmének korlátot szabtak. Az adókedvezmény jövedelemhatára három gyermek esetében 6, minden további gyermek esetében + 500 ezer forint, de maximum 8 millió forint 2007-ben.

A korábban rendszeresen folyósított GYET módosult, a nevét rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre változtatták, feltétel maradt a jövedelemvizsgálat, valamint az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladhatta meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 130%-át (2007-ben kb. 35 ezer Ft). Fontos változtatás a GYET esetében, hogy már csak évente kétszer (júliusban és novemberben) folyósították, ez 2007-be 5000 Ft/alkalom volt. A családi pótlék összege közel a duplájára nőtt, így ez némileg kompenzálta az átalakítás okozta forráskieséseket a családoknál. A családi pótlék 1998 és 2008 között több alkalommal emelésre került, azonban összege azóta változatlan. (Gábos, 2000) 2010-től a családtámogatási rendszerben megállapított alap juttatások összege, amelyek alanyi jogon járnak (GYES, családi pótlék, GYET) összege nem került változtatásra, azonban a családtámogatási rendszer fő elemeként kinőtt családi adókedvezmény jelentős bővítéseket élt meg. A 2010 óta fennálló Orbán-kormány jóléti ellátásait a dolgozó réteg tudja igénybe venni. A kezdetben kialakított rendszert többször átdolgozták, amelynek eredményeként a jogosultság összegét megemelték,¹³ ezért a GDP%-ban viszonyított aránya ismét jelentősen emelkedett. (2. ábra)

¹³ http://www.vasarlocsapat.hu/_kalkulator/_csaladi/csaladi-potlek-osszege.shtml 2019.12.29

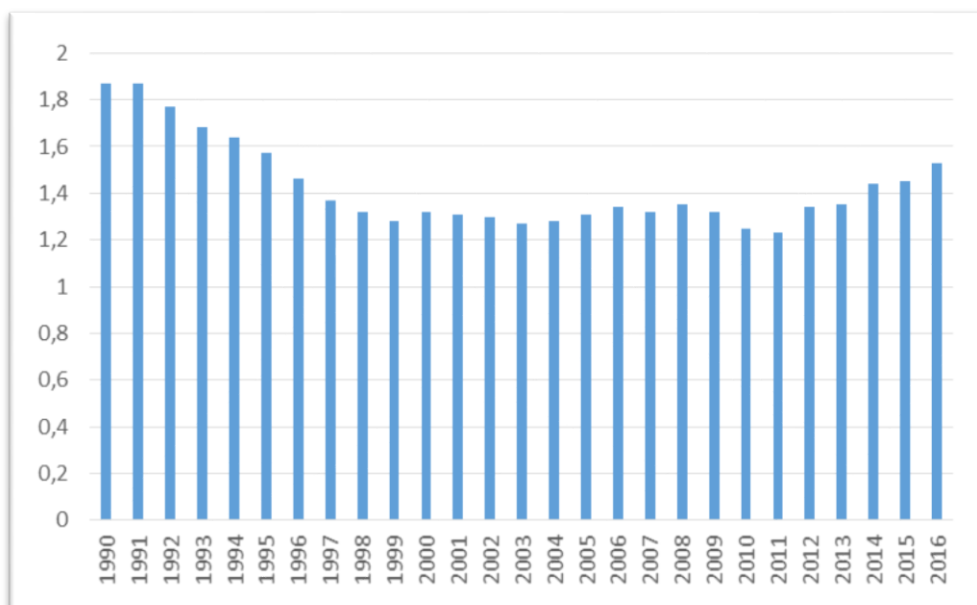

2. ábra: A családtámogatások kiadásainak aránya a GDP %-ban (2000-2018)

Forrás: Saját szerkesztés KSH (2019) adatok alapján

2.4. Munkavállalás és családtámogatás

A XX. században a nők kereső tevékenysége a család megélhetése szempontjából nélkülözhetetlenné vált. Hazánkban sokkal hamarabb elterjedté vált a kétkeresős családmódel más nyugat-európai országokhoz képest. A munkavállalás fő oka az anyagi szükséglet, de a társadalmi és környezeti változások is szerepet játszanak. Mivel a nők számára a munka és a családi kötelezettségek közti egyensúly megtalálása jelentős nehézségeket okozott, a házassági kedv csökkent, hosszabbá vált a gyermektelen időszak a házasságokban, továbbá a felsőoktatási rendszerben is több lett a nők aránya, és a válások száma is megnövekedett. Az ország népessége 1980 óta folyamatosan csökken, a fenti okok miatt pedig csökkent a termékenységi ráta is. Az első gyermek megszületésekor a nők átlagos életkora megnövekedett. A termékenységi ráta gyakran használt mérőszám annak megmutatására, hogy a női népességre jutó átlagos születésszám mekkora egy adott időpontban a szülőképes korú nők körében. A magyarországi termékenységi ráta 1990 és 2016 között jelentősen csökkent, míg 1990-ben 1,87 volt az egy nőre jutó gyermekek száma, a mélypontot 2011-ben 1,23-al érte el, azóta ha nem is meredeken, de emelkedő tendenciát mutat, 2016-ban már 1,53-ra emelkedett. (3. ábra)

3. ábra: Teljes termékenységi arányszám (1990–2016)

Forrás: Saját szerkesztés KSH (2019) adatok alapján

A korszak jelentős változásokat okozott, amelynek köszönhetően a korábbi társadalmi normák fellazultak, a hagyományos értékrend háttérbe szorult, összességében pedig mindez kihatással volt a hagyományos értelemben vett családi életre. A nők körében is új célok fogalmazódtak meg: karrier, függetlenség, szabadság. Ezek a célok hamar beépültek a mindennapokba, ráadásul mindezt még a gazdaságpolitika is támogatta a különféle családtámogatási rendszerek kiépítésével. (Hoóz, 1994)

A nők számára a gyermekvállalási időszak egyértelműen hátrányként jelent meg a munkaerőpiacon, ez miatt a gyermekvállalási tervek kitolódtak, valamint jelentősen változtak a női munkavállalással kapcsolatos nézetek is. A nők komoly választás elé kerültek a több gyermek vállalás, az otthon és a karriertervek között. Ennek következménye lett később a gyermekszám korlátozása, a házasság intézményének elhagyása a nők részéről. (Kamarás, 2005)

Érdekes, hogy a nők munkavállalása közgazdasági irányzatokban is megjelenik. Ennek alapjait Becker¹⁴ az 1960-ban megjelent „An economic analysis of fertility” című művében fejteti ki. A neoklasszikus közgazdaságtani elmélet a „chicagói iskolából”¹⁵ indul ki. A képviselői szerint a gyermek közönséges jószág, és a homo oeconomicus emberképpel magyarázza a nem gazdasági viselkedést, mint a házasság és gyermekvállalás. (Andorka, 2000) Közgazdasági oldalról vizsgálva, a nők munkaerőpiacról való kilépése gyermekvállalás céljából az általuk munkaerőpiacon eltöltött idejük értékének összehasonlítása az otthon töltött idő értékével.

¹⁴ Gary S. Becker amerikai közgazdász. Széleskörű kutatásokat végzett többek között a humán tőke, a diszkrimináció, valamint a család és házasság közgazdaságtani motivációjának megértésében. 1992-ben Nobel-díjat kapott az emberi viselkedéssel kapcsolatos kutatásaira.

¹⁵ A közgazdaságtan olyan elemzési szemléletmódja, ahol az egyéni és társas cselekvések, döntések visszavezetésre kerülnek a gazdasági döntések körébe, azaz minden döntés alapja a gazdasági megfontolás (Galbács P., 2019)

Ezen elméletekhez kötődik továbbá az „emberi tőke”¹⁶ fogalmának megteremtése és bevezetése is, amely értelmében minden olyan befektetés, amit az ember az élete során megszerz, ennek részét képezi. (Garai, 1998) Az elmélet képviselői azt vallják, hogy a munkaerőpiacról kilépő nők elveszítik a további emberi tőke megszerzésének lehetőségét.

A közgazdasági elméleteknek azonban a szociológiai és demográfiai oldalról való vizsgálatát végzők ellentmondanak, véleményük alapján a közgazdasági alapfeltételezések megbízhatatlanok, a valós élet jelenségeit nem képesek magyarázni. A szociológia oldaláról tekintve azokat a tényezőket kell előnyben részesíteni, amelyek még gyermekkorban alakulnak ki, a későbbi döntések is ezektől függenek. Ebben jelenik meg a válasz is: a nők egy része a gyermeknevelés terén kíván kiteljesedni, másik részük pedig a munkaerő piaci megfelelést választja. A 80-as években megjelenő „új-strukturalista”¹⁷ felfogás alapján az egyéneket a célok elérésében korlátok akadályozzák, amelyek miatt a cél eléréséhez szükséges magatartást alakítanak ki, de figyelembe kell venni, hogy az egyéneknek más jellemzőik is vannak, amelyek jelentős befolyással bírnak pozitív és negatív irányban egyaránt. (Farkas, 2010) Később megjelenik a „szerepkonfliktus elmélet”¹⁸, amely szerint a több területről érkező nyomás teljesítménykényszerbe csap át, ezáltal akadályozva a megfelelést. Ez leginkább a családi és munkahelyi szerepek együttes jelenlétekor áll fent. Figyelembe kell venni azonban, hogy ez a fajta kettősség akár ösztönző is lehet a nők számára a „szerepakkumulációs elmélet”¹⁹ képviselői szerint. (Crosby, 1991)

Magyarország azok közé az országok közé tartozik, amelyek a kisgyermekes otthoni gondozását ösztönzik. Bár a gyermektámogatások jó részére az apa is jogosult, ezzel a lehetőséggel csak kevesen élnek, a gyermekek ellátása főként az anyák feladata. Az 1967-ben bevezetett GYES az anyák otthonmaradásra munkaviszonynak minősülő, pénzbeli támogatással egybekötött rendkívüli hosszú időt, 3 évet biztosított. A bevezetése óta ugyan többször módosultak a feltételei, azonban továbbra is az egyik leghosszabb otthoni gyermeknevelést lehetővé tevő támogatási forma egész Európában. Az 1985-től megjelenő GYED még jobban az anyaszerepben való kiteljesedése felé terelte a nőket. A rendszerváltást követő időszakban az egyik jelentős probléma a munkanélküliség lett, amely a kisgyermekes időszak utáni visszatérést a munkaerőpiacra nők esetében nem segítette elő. Hiszen sok esetben a családfő, a férfi is elveszítette a pénzkereseti lehetőséget, így a nőkre hárult, hogy megtartsák az egyedüli pénzforrásként szolgáló GYES, vagy GYED ellátásokat. Az 1990-től 1994-ig tartó időszakban az ellátásokat igénybe vevők száma mintegy 20 ezer fővel növekedett, bár az élve születések száma közel 10 ezer fővel csökkent. A Bokros-csomagban eltörölték a GYED-et, valamint a GYES folyósítás munkavállaláshoz kötését, így tulajdonképpen egy szociális segéllyé vált a támogatás. A GYED és GYES elemeket 1999-ben ismét visszaállították. Ha a család GYED-et vett igénybe, a GYES-t a gyermek két és hároméves kora között folyósították, GYED folyósítás esetén pedig egészen 2014-ig nem lehetett munkát vállalni, amely szintén a munkaerő piaci távolmaradást erősítette. Ha már GYES folyósítása volt az időszak, bizonyos

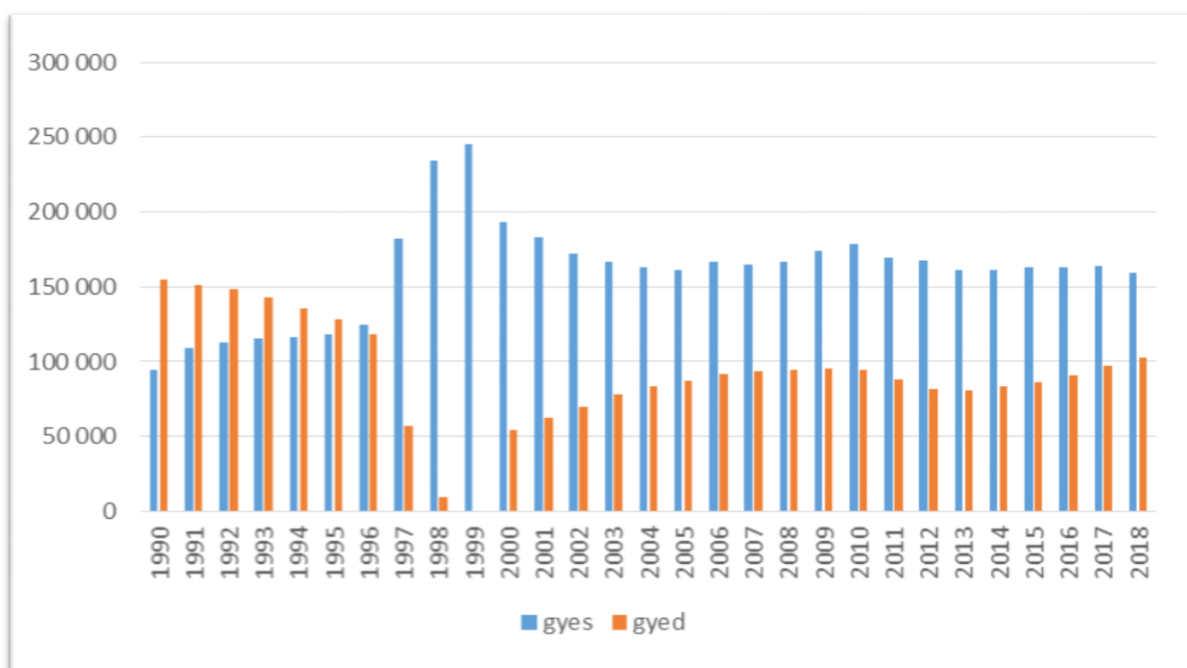
¹⁶ Az emberi tőke fogalma abból ered, hogy az emberek oktatás, képzés révén beruházásokat végeznek saját termelőképességükbe.

¹⁷ új strukturalista felfogás a függőségelméleteket erősen integrálja a nézetrendszerébe és elveti a túlsúlyos államot.

¹⁸ szerepkonfliktus elmélet: a szerepelvárások közötti ütközést jelenti, pl. családanya-dolgozó nő szerepek ütköztetése és abból fakadó elvárások, konfliktusok.

¹⁹ szerepakkumulációs elmélet: többféle szerepalakításból adódó pozitív következmények, amelyek miatt az elvárások terhei csekélyebb mértékűvé válnak.

esetekben lehetett munkát vállalni, amely szintén nem kedvezett a visszatérésnek. 2015-ben is még átlagosan havonta egy főre 111 ezer forint ellátás jutott. A kormányzati intézkedések is tovább erősítették a nők munkaerőpiactól való távolmaradását, hiszen a bölcsődei és óvodai férőhelyeket egészen a közelmúltig nem igyekeztek fejleszteni, az anyák munkába való visszatérése pont ez miatt komoly akadályokba ütközött. Tovább nehezítette a helyzetet még, hogy a nyugdíjkorhatár emelések hatására értelemszerűen csökkentek a lehetőségek arra, hogy esetlegesen a nagyszülők segítségével a kisgyermekes édesanya újra munkába álljon. A GYES és GYED ellátást igénybe vevők száma 1990 és 2018 között GYES tekintetében kevésbé, azonban GYED ellátás igénybevételénél jelentős változásokat mutat a mindenkorai kormányzati intézkedések hatására. (4. ábra)

4. ábra: A GYES és GYED ellátást igénybe vevők száma (1990-2018)

Forrás: Saját szerkesztés KSH (2019) adatok alapján

Napjainkban mind a GYES, mind a GYED a kormányzati változtatások következtében alap- vagy kiegészítő jövedelemként szolgál, hisz mindkettő teljes munkaidős keresős tevékenység mellett is folyósítható. A munkaerőpiacon is jelentős változások következtek be, sok területen megjelent a részmunkaidő lehetősége az anyák számára, továbbá munkaerőhiány jelentkezett, amely miatt a nők is sokkal több lehetőséget kaptak a visszatérésre. A kormányzati intézkedések is támogatják a nők visszatérését a munkaerőpiacra anyagilag is, kedvezmények igénybevételi lehetőségeivel, valamint a háttér biztosításával, óvodai és bölcsődei férőhely bővítésekkel, vagy akár az új elemként megjelent nagyszülői GYED bevezetésével.

3. A MAGYARORSZÁGI CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZER ELEMEL

A következőkben a magyar családpolitikai rendszert fogom bemutatni a családok támogatásáról szóló, jelenleg hatályos 1998. évi LXXXIV. törvényben és a társadalombiztosítás ellátásaira, és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXXIII. törvényben foglaltak szerint. A különböző családtámogatási módoknak két fajtája van, az alanyi jogon járó és a feltételhez (biztosítási jogviszonyhoz) kötött. A két típust külön csoportosítva részletezem.

3.1. Az alanyi jogon járó juttatások

Azok a juttatások, amelyekhez nem szükséges előzetes munkaviszony vagy hátrányos szociális háttér.

3.1.1. Anyasági támogatás

Ez a támogatás alanyi jogú, azonban egy feltételhez kötött. Azok a nők igényelhetik, akik a terhességük során legalább négyszer, koraszülés esetén legalább egyszer részt vettek terhes gondozáson, továbbá akkor is megilleti az anyát, ha a gyermek halva születik. Az anyasági támogatás egyszeri juttatás, melynek összege megegyezik a gyermek születése időpontjában az öregségi nyugdíj legalacsonyabb összegének 225%-ával, ikerterhesség esetén a 300%-ával. Az öregségi nyugdíj legkisebb összege 2020-ban 28 500 Ft, ezt figyelembe véve az anyasági támogatás 64 125 Ft, ikerszülés esetén pedig 85 500 Ft. Az anyasági támogatást az igénylés időpontjában Magyarországon tartózkodó anya igényelheti. Az apa is igényelheti abban az esetben, ha az anya az igénylés előtt meghal. Gyermek örökbe adása esetén a támogatás az örökbefogadó szülőt illeti meg, ha a gyermek születése utáni 6 hónapon belül az örökbeadást engedélyezték, ebben az esetben a biológiai anyának ez a juttatás nem jár. Amennyiben a gyermek a születését követő 6 hónapon belül gyámhoz kerül, abban az esetben a gyámot illeti meg ez az összeg. Az anyasági támogatásra való igényt a szülést követő 6 hónapon belül kell benyújtani egy formanyomtatvány kitöltésével az igénylő lakóhelye szerint illetékes kormányhivatalnál. (1998. évi LXXXIV. törvény 29.§-32.§)

3.1.2. Gyermekgondozást segítő ellátás (GYES)

Gyermekgondozást segítő ellátásra jogosult a szülő vagy gyám a gyermek harmadik életévének betöltéséig, ikergyermekek esetén a gyermekek tankötelessé válás évének végéig, tartósan beteg gyermek esetén pedig annak tizedik életévének betöltéséig.

Nagyszülő is jogosult lehet a gyermekgondozási segélyre abban az esetben, ha a gyermek már betöltötte az egyéves kort, a szülei háztartásában lakik, viszont a szülők a nagyszülők részére lemondanak a GYES igényléséről. Nem jár gyermekgondozási segély annak, aki a gyermek féléves kora előtt (nagyszülő esetében hároméves kora előtt) kereső tevékenységet folytat, vagy aki az egy évnél (nagyszülő esetében három évnél) fiatalabb gyermeket napközbeni ellátást biztosító intézménybe adja. Nem jogosult az a szülő, aki olyan gyermek után igényelné a támogatást, akit átmeneti vagy tartós nevelésbe vettek, vagy szociális

intézményben helyeztek el. Nem jogosult továbbá az a személy, akit előzetes letartóztatásba helyeztek vagy szabadságvesztését tölti, illetve aki rendszeres pénzellátásban részesül, (ez alól kivétel a gyermekgondozási segély, táppénz, baleseti táppénz, nyugdíj, és súlyosan fogyatékos személy ápolásáért megállapított ápolási díj).

A gyermekgondozási segély folyósítása megszűnik, vagy szüneteltetésre kerül abban az esetben, ha az ellátásra jogosult a gyermek féléves kora előtt kereső tevékenységet kezd folytatni, ha rendszeres pénzellátásban részesül, vagy a házastársa gyermekgondozási díjban részesül, ha a gyermeket egyéves kora előtt napközbeni ellátást biztosító intézményben helyezi el, kivéve, ha az igénylő személy még közoktatásban, vagy felsőoktatásban nappali tagozaton tanul.

Továbbá, ha az igénylő személyt letartóztatják, vagy három hónapot meghaladó időt tölt külföldön. Ezekre a változásokra bejelentési kötelezettség áll fent, ha ez nem történik meg és jogtalanul utalják az igénylőnek a gyermekgondozási segélyt, akkor a jogalap nélküli kifizetés összegét vissza kell fizetni. 2013. december 31. után született gyermek után már GYES Extra is igénybe vehető, abban az esetben, ha a gyes-re jogosult szülőnek újabb gyermeke születik. Korábban egyszerre csak egy gyermek után volt igényelhető a gyes. Most egyszerre legfeljebb két gyermek esetén igényelhető, az ikergyermeket egy gyermeknek kell tekinteni. A gyermekgondozási segély havi összege egyenlő az öregségi nyugdíj legkisebb összegével (28500 forint), ikergyermek esetén az öregségi nyugdíj 200%-ával. (hármás ikrek esetén 300%-ával, stb.) Töredék hónap esetén egy napra a havi összeg harmincada jár, és az összegből nyugdíjjárulék, vagy magán-nyugdíjpénztári tagdíj kerül levonásra. A gyermekgondozási segélyre kérelmet kell benyújtani, késedelmes benyújtás esetén visszamenőleg legfeljebb két hónapra igényelhető. A gyermek/ek halála esetén a támogatást a halálesetet követő hónap 1. napjától 3 hónapig még folyósítani kell. (1998. évi LXXXIV. törvény 20.§-22.§)

A Gyes ellátást igénybe vevők számának alakulását mutatja az 1. számú táblázat, amelyben látható, hogy a vizsgált időszakban 7795 fővel csökkent a számuk. Meg kell említeni, hogy az ellátást igénybe vevők száma a GYES- extra ellátás bevezetésével még így is magasabb a korábbi évek időszakához képest, mivel munkaviszony mellett sem szűnik meg a folyósítás jogosultsága.

3.1.3. Családi pótlék

A családi pótlék elnevezéssel tulajdonképpen kétféle támogatást biztosítanak. Az egyik a nevelési ellátás, amely a gyermek születésétől kezdve tankötelezetté válásáig tart, a másik az iskoláztatási támogatás, amely a gyermek tankötelezetté válásától a közoktatásban töltött időtartamra, de maximum a gyermek 20 éves, sajátos nevelési igényű tanuló esetén 23 éves koráig.

Ugyanazon gyermek után járó családi pótlék csak egy jogosultat illet meg, de kettő vagy több gyermeknél lehetőség van arra, hogy az anya és az apa külön-külön igényelje az egyes gyermekek után a családi pótlékot. Abban a speciális esetben, ha a két szülő 50-50 %-os arányban neveli a gyermeket, akkor egy gyermek esetén is meg lehet osztani a családi pótlékot a szükséges igazolások benyújtása mellett.

A családi pótlék folyósításának szüneteltetése kezdeményezhető az illetékes hatóság által, amennyiben az óvodai nevelésben valamint Közoktatásban résztvevő gyermek esetén 20 óvodai nap, vagy 50 órát meghaladó igazolatlan mulasztás kerül megállapításra. Szüneteltetni kell a családi pótlék folyósítását abban az esetben is, ha a 18 éven felüli gyermeknek legalább 3 egymást követő hónapon keresztül rendszeres jövedelme van.

Az egy gyermekre jutó családi pótlék összege a családban lévő gyermekek számától függ, összege 2009-től változatlan.

- Egy gyermekes család esetén 12 200 forint,
- Egy gyermeket nevelő egyedülálló esetén 13 700 forint,
- Két gyermeket nevelő család esetén gyermekenként 13 300 forint,
- Két gyermeket nevelő egyedülállóként gyermekenként 14 800 forint,
- Három vagy több gyermeket nevelő család esetén 16 000 forint,
- Három vagy több gyermeket nevelő egyedülállóként gyermekenként 17 000 forint,
- Tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermek esetén 23 300 forint,
- Tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermeket egyedül nevelő esetén 25 900 forint. (1998. évi LXXXIV. törvény 6.§-15.§)

3.1.4. Gyermeknevelési támogatás (GYET)

A gyermeknevelési támogatás három, vagy több gyermeket nevelő családoknak jár, a legkisebb gyermek 3 és 8 éves kora között, viszont megszűnik a jogosultság, ha az idősebb gyermek(ek) betölti a 18. életévét, és ezzel a gyermekek száma három alá csökken. A támogatást mindkét szülő igénybe veheti, de egyszerre csak egyikük, amennyiben kereső tevékenységet maximum heti 30 órában folytat. Nem jogosult az a szülő, aki olyan gyermek után igényelné a támogatást, akit átmeneti, vagy tartós nevelésbe vettek vagy szociális intézményben helyeztek el, továbbá az a személy, akit előzetes letartóztatásba helyeztek, vagy szabadságvesztését tölti, illetve aki rendszeres pénzellátásban részesül. A gyermeknevelési támogatás összege azonos az öregségi nyugdíj legkisebb összegével (28 500,-Ft). A támogatás összege független a gyermekek számától, töredék hónap esetén egy napra a havi összeg harmincad része jár. Az ellátás a támogatásra vonatkozó igény benyújtásától számítva, illetve késedelmes benyújtás esetén visszamenőleg legfeljebb két hónapra jár. (1998. évi LXXXIV. törvény 23.§-24.§)

3.1.5. Babakötvény – Fiatalok életkezdési támogatása

A 2005. december 31.-e után született magyar állampolgárságú és magyarországi lakhelyen bejelentett gyermekek javára 42 500 Ft életkezdési támogatás kerül elhelyezésre. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal havonta egyszer küldi el a Magyar Államkincstárnak a támogatásra jogosult gyermekek adatait, így a támogatást a gyermek születése utáni hónapban automatikusan írják jóvá kincstári Start számlán, azt külön igényelni nem kell. Lehetőség van arra, hogy ezt az állam által nyújtott életkezdési támogatás összeget a kincstári letéti Start számláról kincstári Start értékpapírszámlára helyezték át, erre már természetes személyek, így például a gyermek szülei is teljesíthetnek befizetést. A Babakötvény futamideje 19 év, alapcímlete 1 Ft. 10%, de legfeljebb 6000 Ft állami támogatás jár utána, a kamatprémium

mértéke 3%, a kamat jóváírása évente február 1-jén történik. (2005. évi CLXXIV. törvény 3.§-5.§)

3.2. Biztosítási jogviszonyhoz kötött juttatások

Bizonyos családtámogatási formák jogosultsági feltétele a biztosított jogviszony. Ez általában azt jelenti, hogy az igénybe venni kívánó személynek előző két évben legalább 365 napig volt munkaviszonya, vagy speciális esetben, hogy minimum két félévig felsőoktatási intézményben aktív hallgatói jogviszonya volt. Az a személy, aki nem biztosított, viszont fizeti az egészségügyi járulékot, jogosult lesz az egészségügyi szolgáltatások igénybe vételére, viszont ez biztosítási jogviszonyt nem jelent, vagyis az ehhez kötött családtámogatási juttatásokat nem veheti igénybe. (1997. évi LXXXIII. törvény)

3.2.1. Csecsemőgondozási díj (CSED)

A csecsemőgondozási díj a gyermek születése miatti jövedelem kiesés pótlására szolgál. Jogosultsági feltétele a szülést megelőző két évben legalább 365 nap biztosított jogviszony, és a biztosítás ideje alatti szülés, vagy a biztosítás megszűnése utáni maximum 42 napon belül (további 28 nappal növelhető abban az esetben, ha az anya táppénzen volt). Nem jár a csecsemőgondozási díj abban az esetben, ha ebben az időszakban az anya kereső tevékenységet folytat, vagy ha szülési szabadságon van, de a teljes keresetét megkapja.

A csecsemőgondozási díj a szülési szabadság időtartamában jár, ami 24 hét. A szülési szabadságból maximum négy hét eshet a szülés elé, és minden szülő nőnek kötelező legalább két hetet kivennie. Amennyiben az anya nem szeretné a teljes 24 hetet kivenni, a fennmaradó részt az apa is kiveheti. A csecsemőgondozási díj folyósítása a gyermek születése utáni 168. napig tart, kivéve koraszülött esetén, ha koraszülöttek ápolására fenntartott intézményben ápolják, ebben az esetben az anya az igénybe nem vett szülési szabadság fennmaradó részét a gyermek kórházból való hazajövele után felhasználhatja a gyermek egy éves koráig. A csecsemőgondozási díj összege a jogosult jövedelmének 70%-a, amelyből személyi jövedelemadó-előleget vonnak, egészségbiztosítási és nyugdíjjárulékot viszont nem. (1997. évi LXXXIII. törvény 40.§-42.§)

3.2.2. Gyermekgondozási díj (GYED)

A gyermekgondozási díj egy jövedelemarányos juttatás, amely a szülő jövedelem-kiesését pótolja. Jogosult az a személy, aki a gyermek születése előtti két évben legalább 365 napon keresztül biztosított volt (a 365 napnak nem muszáj folyamatosnak lennie), vagy a gyermek születése előtti két évben legalább 2 félév aktív hallgatói jogviszonnyal rendelkezik felsőoktatási intézményben (diplomás GYED). Diplomás gyed-re az apa akkor lehet jogosult, ha az anya meghalt, vagy nem felel meg a diplomás GYED feltételeinek. A diplomás gyermekgondozási díj további feltétele, hogy az igénybe vevő a gyermekét saját háztartásban nevelje. Nem jár a szülőnek gyermekgondozási díj abban az esetben, ha egyéb rendszeres pénzellátásban részesül, illetve, ha a gyermeket napközbeni ellátást biztosító intézményben (bölcsőde, stb.) helyezték el, kivéve, ha a szülő kereső tevékenységet folytat, mert akkor GYED extraként kerül folyósításra. A gyermekgondozási díj a csecsemőgondozási díj lejáratát követő

naptól vehető igénybe és a gyermek 2 éves koráig jár. Ikergyermekek esetén a gyermekek 3 éves koráig, diplomás GYED esetén viszont csak a gyermek egy éves koráig jár. 2017 előtt, ha új gyermek született, miközben a nagyobb gyermek után még járt a gyermekgondozási díj, csak a fiatalabb gyermek után folyósították a gyed-et. 2017-től azonban már az idősebb testvér után is jogosultak a szülők a gyed-re. A gyermekgondozási díj összegét a jogosultság kezdeti napján fennálló bevallott jövedelem alapján kell megállapítani. A GYED a jogosult jövedelmének 70%-a, de maximum a minimálbér kétszeresének 70%-a lehet (ez 2020-ban havi bruttó 225 228 forint). Diplomás GYED esetén alapképzésben tanulók számára a juttatás összege 112 644 forint, mesterképzésen, osztatlan vagy doktori képzésen tanulók számára pedig 147 420 forint. A GYED összegéből személyi jövedelemadó-előleget és nyugdíjjárulékot vonnak le. (1997 évi LXXXIII. törvény 42/A.§-42/G. §)

3.2.3. Munkaidő-kedvezmény az édesapának

A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény értelmében gyermek születését követően az édesapa 5 nap szabadnapra (ikergyermekek esetén 7 napra) jogosult, amelyet a szülést követően két hónapig van lehetőség igénybe venni. (350/2014. (XII. 29.) Korm. rendelet)

3.2.4. Gyermekápolási táppénz

A munkavállalók a gyermekek után a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény értelmében jogosultak még gyermekápolási táppénz igénybevételére, amely 12 éven aluli gyermek betegsége esetén vehető igénybe, vagyis, abban az esetben, ha a szülő nem a saját betegsége, hanem gyermeke betegsége miatt válik keresőképtelenné. Az igénybe vehető gyermekápolási táppénzre fordítható napok száma a gyermekek életkora alapján kerül meghatározásra az alábbiak szerint:

- a gyermek 1-3 éves életkora közötti időszakban 84 nap
- a gyermek 3-6 éves életkora közötti időszakban 42 nap
- a gyermek 6-12 éves életkora közötti időszakban 14 nap.

Az egyedülálló szülők esetében a gyermek 3-6 éves életkora közötti időszakban 84 nap a 6-12 éves életkor között pedig 28 nap.

A jogosultságnak feltétele a meglévő biztosítási jogviszony, egészségbiztosítási járulék fizetésére kötelezettség, valamint orvos által igazolt keresőképtelenség fennállása. (1997. évi LXXXIII. törvény 46-§-49§)

3.2.5 A pótszabadság

A 2012. évi I. törvény Munka törvénykönyve értelmében mindkét szülő jogosult továbbá pótszabadságra a gyermek 16 éves koráig, amelynek mértékét szintén a gyermekek száma határozza meg:

1. gyermek: 2 nap
2. gyermek: 4 nap
3. gyermek: 7 nap.

Amennyiben fogyatékkal élő gyermek van a családban, akkor az ilyen gyermek után további 2 nap jár.

A központi közigazgatásban dolgozók számára:

- 1 gyermek: 4 nap
- 2 gyermek: 8
- 3 gyermek: 14 nap pótszabadság jár a gyermekek után.

Összességében elmondható, hogy a magyarországi családtámogatási rendszer a meglehetősen hosszú gyermeknevelési időn túl a munkavállalóknak további fizetett időszakokat is nyújt, amelyek jelentős segítséget jelentenek a családi élet akár váratlan eseményeinek megoldásában is.

3.3. Családi adókedvezmény

Az eltartottak számától függő családi adókedvezmény feltételekhez kötött. Eltartottnak az számít, aki után a szülő jogosultsága fennáll családi pótlékra, vagyis legfeljebb 20 éves korú gyerek után, ha még közoktatásban tanul. Az adókedvezményre jogosult az a személy, akinek gyermeke után családi pótlékot folyósítanak, illetve a vele egy háztartásban élő házastársa. A családi adókedvezményt csak a családi pótlékra jogosult eltartott után folyósítják, viszont az összes eltartottat figyelembe kell venni, így például a felsőoktatásban tanuló családi pótlékra nem jogosult gyermek ugyan már nem eltartott, de a család attól még három gyermekes. A családi pótlékot már a 91 napot betöltött magzat után is igénybe lehet venni a megfelelő orvosi igazolás birtokában. A kedvezmény nem a fizetendő adó mértékét, hanem az adóalapot csökkenti a 4. táblázatban feltüntetett módon és összegekben. (1995. évi CXVII. törvény)

Eltartottak száma	Adóalap kedvezmény	Adókedvezmény
egy eltartott	66 670 Ft	10 000 Ft
1 gyermek		
két eltartott	133 330 Ft	20 000 Ft
1 gyermek		
2 gyermek		
három eltartott	220 000 Ft	33 000 Ft
1 gyermek		
2 gyermek		
3 gyermek		

1. táblázat: Családi adókedvezmény összege

Forrás: nav.gov.hu, 2019

4. CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZER TOVÁBBI FEJLESZTÉSEI ÉS TERVEI

A következőkben a magyarországi családtámogatási rendszer 2019. július 1-től meghirdetett „Családvédelmi akcióterv” elemeit kívánom bemutatni. A kormányzat törekvései a népességszám növelésére töretlen, a családok számára további lehetőségeket, támogatásokat kívánnak adni annak érdekében, hogy anyagi akadályok ne hátráltassanak senkit a gyermekvállalásban. A támogatások többsége természetesen a dolgozó rétegeket célozza meg, igénybevételekhez biztosított jogviszony is szükséges. A további feltételek azonban a szerényebb anyagi lehetőségű családoknak is egyre szigorúbbak, így csupán csak a pénzügyi helyzet miatt elvileg senki nem kerülhet kizárásra. A lehetőségekkel élni azonban jelenleg korlátozott ideig, 2022. december 31-ig lehet élni.²⁰

4.1 Családvédelmi akcióterv

A Családvédelmi Akciótervben kiemelt figyelmet szentel a kormány a családtámogatások bővítésére a való élet minden szegmensében, legyen szó akár lakhatási, akár a gyermekvállalási kérdésekről. Mindezzel a cél, hogy minél több gyermek megszülessen, amely mindenképpen fontos nemzeti érdek. Az akcióterv 7 pontból állt annak indulásakor, azonban már 2020. január 1-től tovább bővült és még további tervek vannak arra vonatkozóan, hogy milyen elemekkel lehet a gyermekvállalást még vonzóbbá és mindemellett főként anyagilag kevésbé megterhelővé tenni. A továbbiakban ezeket részletezem.²¹

4.1.1. *Családi otthonteremtési kedvezmény (CSOK)*

A családi otthonteremtési kedvezmény lakás, vagy ház vásárlására/építésére igényelhető állami támogatás, a korábbi „szocpol” utódja. A támogatás mértéke a gyermekek számától függ, és lehetőség van a még meg nem született, előre vállalt gyermekeket is beleszámítani. A CSOK 20 éven aluli gyermekek után jár, illetve azok után is, akik már a 20. életévüket betöltötték, és nappali tagozaton tanulnak valamilyen oktatási intézményben és a 25. életévüket még nem töltötték be.

A CSOK-ot házastársak, élettársak valamint egyedülálló szülők is igényelhetik, kitétel, hogy előre vállalt gyermek esetében legalább az egyik félnek 40 év alattinak kell lennie.

A jogosultsági feltételek között szerepel 180 nap és 2 év közötti TB jogviszony igazolása, köztartozásmentes státusz, a támogatott ingatlan vonatkozásában lakásbiztosítás megkötése, illetve az igénylő ne legyen az elmúlt 5 év vonatkozásában jogosulatlanul igénybevett „szocpol” vagy CSOK kedvezmény visszafizetésére kötelezett. A felsorolt feltételek egy ilyen jellegű támogatás esetén nem túl szigorúak. A benyújtáshoz az általánosan elfogadott dokumentumok kellene, mint a személyi igazolvány, lakcímkártya, TB jogviszony igazolás, adóigazolvány és a támogatott ingatlan jellegének megfelelő egyéb okmányok, mint adásvételi szerződés, vagy építőközösségi szerződés, kivitelezési dokumentáció.

²⁰ <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/hirek/napokon-belul-indul-a-csaladvedelmi-akcioterv> 2020.01.16

²¹ <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/hirek/napokon-belul-indul-a-csaladvedelmi-akcioterv> 2020.01.16

A három vagy többgyermekes családok esetében, ha a kamattámogatott hitel lehetőségével élni kívánnak, fontos feltétel, hogy a Központi Hitelinformációs Rendszerben késedelmes tartozóként ne szerepeljenek. Fontos könnyítés, hogy az igénylés befogadásától számított 30 illetve 60 napon belül a kérelmeket el kell bíráltniuk a hitelintézeteknek függően attól, hogy lakás vásárlásra, vagy építésre kívánják azt igénybe venni.

A támogatás új és használt lakásra igényelhető. A támogatott ingatlan több feltételnek kell megfeleljen:

- 2008 július 1. után volt használatba véve, vagy 2008 július 2. után kapta meg az építési engedélyt.
- A még fel nem épített ingatlan, amennyiben azt a gazdálkodó szervezet első ízben értékesíti magánszemély részére.
- Feltétel továbbá, hogy legalább egy szobával, fürdőszobával, WC-vel, főzést lehetővé tevő lakótérrel, illetve áramellátással, szennyvízelvezetéssel és vezetékes vízzel, vagy ivóvizet biztosító kúttal rendelkezzen.
- A lakás hasznos alapterületének el kell érnie egy gyermek esetén a 40 négyzetmétert, két gyermek esetén az 50 négyzetmétert, három gyermek esetén a 60 négyzetmétert, négy vagy több gyermek esetén a 70 négyzetmétert (2. táblázat).

Lakás bővítése esetén a bővítendő lakásnak a kérelem benyújtásának időpontjában az igénylő és mindazon személyek lakóhelyeül, szálláshelyeül kell szolgálnia, akiknek együttlakására tekintettel az igénylő a családi otthonteremtési kedvezményre jogosult, és a bővítés esetében annak elkészülte után a lakhatási körülményeiknek javulnia kell.(16/2016 (II.10) Korm.rendelet)

Eltartott gyermek száma	Új lakás építése/vásárlása		Használt lakás építése/vásárlása	
	lakás minimális hasznos alapterülete	támogatás összege	lakás minimális hasznos alapterülete	támogatás összege
1	40/70 m ²	600 000 Ft	40 m ²	600 000 Ft
2	50/80m ²	2 600 000 Ft	50 m ²	1 430 000 Ft
3	60/90 m ²	10 000 000 Ft	60 m ²	2 200 000Ft
4			70 m ²	2 750 000 Ft

2. táblázat: A CSOK összege

Forrás: Saját szerkesztés a 16/2016 (II.10) Korm.rendelet adatai alapján

A támogatás új lakás építése esetén utólagosan, a készültségi fokkal arányosan történik és a bekerülési költség 70%-át kell számlákkal igazolni. Lakásvásárlás esetében egyösszegű folyósítás történik.

A CSOK igénybevételének megkönnyítésére több módosítást is bevezettek, amelyek szélesebb kör számára teszik elérhetővé a támogatást. Ezek közül fontos kiemelni, hogy a külföldről hazatérők számára is vonzó lehetőségként jelenjen meg a támogatás, ezért például nekik elegendő, ha csak a külföldi társadalombiztosítási jogviszonyt igazolják, majd egy nyilatkozatban vállalják, hogy a támogatott ingatlan megszerzését követő 180 napon belül belföldi TB jogviszonyt fognak létesíteni. A kellő önerővel, vagy jövedelemmel nem rendelkezők adóstársként bevonhatnak közeli hozzátartozókat és a Babaváró támogatást is igényelhetik, amelyet nem kell visszafizetniük, ha legalább három gyermeket vállalnak.

További könnyítés, hogy az adó-visszatérítési támogatás szabályai egyszerűsödtek, ezért ha 27%-os ÁFA tartalmú számlák kerülnek benyújtásra, akkor igényelhető a támogatás. Lehetővé vált, hogy a korábban meglévő gyermek(ek) után már igénybevett támogatási összeget ne vegyék figyelembe, ha újabb három gyermek született és az ismételt támogatás igénybevétele rájuk nézve történne, így a teljes összeg felvehető a korábban igénybe vett összeg levonása nélkül.

A változások a kétgyermekes családokat is érintették, mert részükre is megnyílt a lehetőség a 10 millió forintos kedvezményes hitelre (3%-os kamatozású), valamint ezzel egyidejűleg a három gyermeket nevelők számára 15 millióra emelkedett ez az összeg.

A korábbi 35 millió forintos értékhatárt a használt ingatlanok esetében eltörölték, valamint kedvező változás, hogy a kedvezményes hitelt már használt lakásra is fel lehet venni. A jelzáloghitel tartozások kapcsán a korábban járó támogatás kiterjesztésre került a második gyermekre is, 1 millió forint összeggel, a harmadig gyermek után pedig felemelkedett 4 millió forintra. Könnyítések történtek a korábban igénybevett, de már visszafizetett támogatásokkal kapcsolatosan, mert ezek összegét 5 év elteltével már nem veszik figyelembe, valamint a gyermekvállalási nyilatkozattal megelőlegezett, ám nem teljesített CSOK esetében 5 év elteltével ismételten igényelhető a támogatás, ha a korábbi visszafizetésre került. A használt lakás vásárlása esetében előírt szabályok is pozitívan változtak, mert az 5 éven belül értékesített másik lakás vételár beforgatási kötelezettség megszűnt, a két lakás közötti értékkülönbséget nem veszik figyelembe, valamint lehetőség nyílt másik használt lakásra való csere esetében a CSOK összegét letétbe helyezni, és azt újabb ingatlanra átjegyezni.

Lakás építése esetében a telken már korábban meglévő ingatlant elég csak a talajszintig visszabontani, a meglévő alapra építhető az új ingatlan, amennyiben az statikailag megfelelő, bővítés során pedig a munkálatok megkezdése előtt legfeljebb 6 hónappal korábban kiállított számla is elfogadható. Szintén bővítés esetében a legalább 50%-os tulajdoni hányad akkor is teljesítettnek tekintendő, ha az igénylő házassági vagy élettársi elhunyt és az ő kiskorú gyermeke legalább 50% tulajdoni hányadot szerzett.

A CSOK elemein belül újként jelent meg a Falusi CSOK támogatás. Ezt olyan 5 000 fő lélekszám alatti településeken lehet igénybe venni, ahol az állandó lakosok száma csökkenő tendenciát mutat. A támogatást 2019. július 1-től három éven keresztül lehet igényelni. Vissza nem térítendő támogatás lakás korszerűsítésre vagy bővítésre, amely mellé szintén igényelhető a 3 %-os Otthonteremtési kamattámogatott hitel is.

Az igénylőnek rendelkeznie kell legalább 1 éves folyamatos TB jogviszonnyal, vagy felsőoktatásban fennálló nappali tagozatos hallgatói jogviszonnyal legalább az egyik fél részéről, továbbá érvényes erkölcsi bizonyítvánnyal.

A Falusi CSOK összege vásárlás és bővítés/korszerűsítés esetén:

- 1 gyermek 600 000Ft
- 2 gyermek 2 600 000 Ft
- 3 vagy több gyermek 10 000 000 Ft

A Falusi CSOK összege meglévő lakás bővítés/korszerűsítés esetén:

- 1 gyermek 300 000Ft
- 2 gyermek 1 300 000 Ft
- 3 vagy több gyermek 5 000 000 Ft

(17/2016 (II.10) Korm. rendelet)

4.1.2 Babaváró támogatás

Állami kezességvállalással igényelhető szabad felhasználású kamatmentes kölcsön, amely maximum összege 10 millió forint. A kölcsönt olyan házaspárok igényelhetik, ahol a női tag 18 és 40 év közötti életkorú, valamint a házaspár legalább egyik tagja 3 év biztosítási jogvisztonnyal rendelkezik, továbbá legalább az egyik félnek az igénylés időpontjában fennálló házassága első házasság, amennyiben már valamelyik félnek van meglévő gyermeke, ez alól kivételt képez az özvegyi státusz. A hitel korlátozott ideig igényelhető, 2019. július 1-től 2022. december 31-ig. A kölcsön futamideje 20 év, havi törlesztő részlete 50 ezer forint.

A hitellel kapcsolatos speciális kedvezmény gyermek(ek) születéséhez kapcsolódik. Ha családba 1 gyermek születik, 3 évig szünetel a részletfizetés és megjár a teljes futamidőre szóló kamatmentesség.

Ha 2. gyermek születik, ismét 3 év szüneteltetés valamint 30 %-os tartozás elengedés jár. A 3. gyermek születése után a teljes tartozást elengedik.

Az állam a folyósított kölcsönökre kezességet vállal, a bankok részére pedig a kamattámogatást és a gyermekvállalás utáni jóváírást megtéríti.

A sajátossága, hogy a hitel gyakorlatilag igénybe vehető az nélkül, hogy az igénylők egyáltalán bármennyit is visszafizetnének. Ha a hitel igénylése során a nő már váradós és 3 évente újabb gyermeket szül, a 3. gyermeknél a hitelt teljes egészében eltörlik.

Amennyiben a bevállalt gyermekek nem születnek meg (az első gyermek a folyósítást követő 5 éven belül), vagy a házaspár elválik, akkor a hitel piaci kamatozásúvá válik és továbbiakban így kell azt törleszteni. A támogatott személyek továbbá kezességvállalási díjat kötelesek fizetni.(44/2019 (III.12) Korm. rendelet)

4.1.3 Jelzáloghitelekhez nyújtott támogatások

Lakáshitelekhez kapcsolódó támogatás, amely a már meglévő, vagy jövőben megkötni kívánt lakáshitel szerződésekhöz igényelhető tőketartozás csökkentésére. Az intézkedést 2018. január 1-én vezették be a 3. vagy további gyermeket vállalók számára, kezdetben 1 millió forintos jóváírással gyermekenként, azonban ezt 2019. július 1-től a 3. gyermek esetén 4 millió forintra, minden további gyermek után pedig 1 millió forintra módosították. Ugyanekkor az intézkedést kiterjesztették a második gyermeket váró családokra is úgy, hogy a megszületett 2. gyermek után 1 millió forintos jóváírás igényelhető. A házas vagy élettársak csak együtt igényelhetik a támogatást és a jogosultság csak a velük együtt élő kiskorúak számának figyelembevételével állapítható meg.

Amennyiben a támogatás mértéke magasabb, mint a tőketartozás, kamattámogatásként is felhasználható. Ha összességében az igényelhető összeg több, mint a tartozás összege, csak a tartozás összegéig igényelhető, a különbözetet nem vehetik igénybe.

Feltétel még a büntetlen előélet és a köztartozás mentesség. A kérelmeket a járási hivatalokban kell benyújtani. Kedvező elbírálás esetén a hitelintézeteknek kötelező a futamidő változatlansága mellett a törlesztő részleteket újra számolnia, és erről az igénylőt tájékoztatni. (337/2017 (XI.14) Korm. rendelet)

4.1.4 Nagycsaládosok autóvásárlási támogatása

A „3 gyerek, 4 kerék, 7 ülés” szlogennel megindult 2019. július 1-től a nagycsaládosok autóvásárlási támogatása. Igénybe vehetik a három - vagy többgyermekes családok maximum 2,5 millió forintos összegben új, 7 üléses személygépkocsi vásárlása során. Az igénylés során a felsőoktatásban tanuló gyermek már nem vehető figyelembe, csak a ténylegesen családi pótlékra jogosító gyermek kerül beszámításra. Vissza nem térítendő támogatás, amit 2022. december 31-ig lehet igényelni. Az igénylést a Magyar Államkincstárnál, vagy a kormányablakoknál kell benyújtani, a kedvező elbírálást követő 6 hónapon belül meg kell kötni az adásvételi szerződést. Annak bemutatását követően közvetlenül a kereskedőnek kerül átutalásra a támogatott összeg. Lízing és hitel igénybevételével is felhasználható. A megvásárolt gépjármű 3 évig nem adható el, egyszülős családok is igényelhetik. A támogatás összegét vissza kell fizetni, ha a szerződéses feltételek pl. válás, amely miatt az igénylő már nem lesz nagycsaládos státuszú, megváltoznak a szerződéskötést követő 3 éven belül. (45/2019 (III.12) Korm. rendelet)

4.1.5 A négy, vagy többgyermekes anyák szja mentessége

Személyi jövedelemadó fizetése alól mentül a négy vagy többgyermekes dolgozó nő, akkor is, ha a gyermekek már felnőttek. A mentesség 2020. január 1-től él. Az igénylése a munkáltatónak leadott adóelőleg nyilatkozattal történik. (1995. évi CXVII. törvény 29/D. §)

4.1.6 A bölcsődefejlesztési program

A kormány célja, hogy a bölcsődei férőhelyek 2022-re 70 ezerre nőjenek a jelenlegi csaknem 50 ezer férőhellyel szemben. Az intézkedés jelentősen segítheti a munkaerő piaci visszatérést fontolgató édesanyák helyzetét, mert jelenleg gyakran csak a férőhely hiánya akadályozza az édesanyák munkába állását. (272/2014. (XI. 5.) Korm. rendelet, TOP-1.4.1-19 számú pályázati felhívás)

4.1.7 Nagyszülői GYED

A nagyszülői GYED intézménye szintén a szülők munkaerő piaci visszatérését segítheti elő. A még munkaviszonyban álló nem nyugdíjas korú nagyszülők is jogosultak lehetnek a gyed-re, amennyiben átvállalják a szülőktől a gyermekgondozást a munkaidő alatt. A lehetőség 2020. január 1-től él. A nagyszülő egyszerre több unoka után is lehet jogosult. A jogosultság feltételei megegyeznek a GYED jogosultsági feltételeivel, kivéve, hogy a szülőknek kereső tevékenységet kell végezniük, a gyermeket a szülő háztartásában nevelik, a szülők írásos nyilatkozata arról, hogy a nagyszülő igénybe veheti a gyed-et, a nagyszülő nem részesülhet nyugellátásban, a szülők más gyermek után sem kapnak egyéb gyermekgondozási ellátást (CSED, GYED, GYES). Az ellátás időtartama a gyermek 2 éves koráig, ikergyermekek esetében 3 éves korig járhat. Az ellátás összege a nagyszülő jövedelmének 70%-a, de maximum 225 288 forint, amiből levonásra kerül az szja és a nyugdíjjárulék. A nagyszülői GYED kérelmeket a foglalkoztatónál kell benyújtani, a folyósítás időszaka szolgálati időnek minősül,

a nagyszülőt egész időtartam alatt megilleti a felmondási védelem és a fizetés nélküli szabadság. (1997. évi LXXXIII. törvény 42/G. §)

4.2 Egyéb támogatási formák

Az egyéb támogatási formák tekintetében olyan kormány által kidolgozott programokat kívánok bemutatni, amely gyermeket nevelő családok számára további anyagi jellegű segítséget kíván nyújtani. Ezek azok, amelyek egyéb jogszabályi rendelkezések miatt kötelező érvényű igénybevételt jelentenek, azaz az állam róta a költségeket a családokra (pl. tankötelezettséggel járó költségek finanszírozása) kötelezően, azonban egy részét megtérítik, vagy valamilyen módon honorálni kívánják a gyermekneveléssel töltött idő okozta többlet megterhelést (nők 40), valamint az Alaptörvényben lefektetett értékrendszer megszilárdítását és a nemzet fennmaradását kívánják elérni (köldökzsínór program, első házások kedvezményei).

4.2.1 Az étkezési díjkedvezmény

Az étkezési díjkedvezmény egy természetbeni ellátás, amelyet meghatározott feltételek mellett lehet igénybe venni a bölcsődei, óvodai és iskolai nevelésben részesülő gyermekek után.

Az ellátásra jogosultak akik:

- gyermekvédelmi kedvezményben részesülnek,
- tartósan beteg, vagy fogyatékos a gyermek,
- három – vagy több gyermeket nevelő családban élő gyermek,
- az egy főre jutó jövedelem a családban nem haladja meg a kötelező legkisebb munkabér nettó összegének 130%-át,
- gyermekvédelmi szakellátási rendszerben lévő gyermek.

A fenti feltételeknek megfelelő gyermekek 50%-os étkezési térítési díjkedvezményt, vagy a teljes térítési díj elengedését is igényelhetik. Egyes feltételek fennállása esetében a gyermekek tanszüneti étkezése is biztosítottá válik szervezett keretek között díjmentesen. (1997. évi XXXI. törvény 21/B. §)

4.2.2 Az ingyenes tankönyv

A nemzeti köznevelés tankönyvellátásáról szóló 2013 évi CCXXXII. törvény értelmében, az általános iskolában, gimnáziumban, szakközépiskolában, szakiskolában, alapfokú művészeti iskolában, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézményben, továbbá a nemzetiségi oktatást végző iskolában meghatározott feltételekkel a tanulók számára térítésmentesen biztosítják a tankönyvet. A rendelet 2014. január 1-én lépett életbe, a rendelkezéseket azóta több alkalommal módosították, így jelenleg az 1-9 évfolyamos diákok kapják ingyen a tankönyveket, míg az egyéb alapon – pl. három, vagy több gyermeket nevelő családok gyermekei, vagy egyéb rászorultsági alapon – rászorulók a korábbi formákban kérelmekkel, igazolásokkal – tudtak hozzá jutni. A tervezettek szerint a 2020/2021-es tanévtől már minden évfolyamon ingyenes tankönyvellátás kerül bevezetésre, így jelentős anyagi terheket vesznek le a közoktatásban tanuló gyermeket nevelő családokról. A tervezet 14 milliárd forintot különít el erre a költségvetésből.

4.2.3 Nők 40

Speciális lehetőség a nők számára, akik 40 év munkaviszonnal rendelkeznek és kortól függetlenül nyugdíjba vonulnának. Ez a lehetőség 2011-től áll rendelkezésre a nőknek. Teljes összegű nyugdíj ellátásra jogosít. Összességében 32 év munkajövedelem utáni járulékfizetés, valamint 8 év gyermeknevelési idő már biztosítja a 40 évet. A kormány és a társadalom egyfajta elismerése a nők fele, akik mind a munkaerőpiacon, mind pedig a családjukban helyt álltak évtizedeken keresztül, miközben gyermekeket is neveltek. Továbbá figyelembevételre került, hogy a 60 éves kor környékén lévő nők gyakran idős szüleiket ápolják, vagy gyermekeiknek segítenek az unokák ellátásában. A tartós beteg, vagy fogyatékos gyermeket nevelő nők esetében 30 év munkaviszony és 10 év gyermeknevelési idő számolható el. A legkedvezőbb azoknak a nőknek az esete, akik öt, vagy több gyermeket neveltek, mert ebben az esetben a munkával szerzett idő egy évvel csökken, de a gyermeknevelési idő ugyanennyivel nő. „A nők 40” ellátást a nyugdíjbiztosítási igazgatóságnál kell igényelni. (1997. évi LXXXI. törvény 18.§ (2)/b)

4.2.4 Köldöksinór program

A Magyarország közigazgatási határain kívül élő magyar családok számára 2018. január 1-től létrehozták a köldöksinór programot. A program keretében a külföldön élő családok gyermekszületés esetén az anyasági támogatás valamint a Fiatalok életkezdési támogatása és Babakötvény ellátásokból szintén részesülnek. Az anyasági támogatást a magyar származású gyermek után lehet igénybe venni függetlenül az anya állampolgárságától. Feltétele, hogy a született gyermek Magyarországon is anyakönyveztetésre kerüljön, vagy Szlovákiában és Ukrajnában születettek esetében a gyermek részére „Magyar igazolvány” kerüljön kiadásra.

A támogatások összege megegyezik a Magyarországon élő támogatottak számára megállapított összegekkel. Az igényléseket az általános lehetőségeken kívül a konzuli feladatokat is ellátó külképviseleteken is be lehet nyújtani.

A Köldöksinór program a Magyarország Alaptörvényében megfogalmazott célt kívánja teljesíteni:

„Magyarország az egységes magyar nemzet összetartozását szem előtt tartva felelősséget visel a határain kívül élő magyarok sorsáért, elősegíti közösségeik fennmaradását és fejlődését, támogatja magyarságuk megőrzésére irányuló törekvéseiket, egyéni és közösségi jogaik érvényesítését, közösségi önkormányzataik létrehozását, a szülőföldön való boldogulásukat, valamint előmozdítja együttműködésüket egymással és Magyarországgal.” (Magyarország Alaptörvény D, cikk)

4.2.5 Nemzeti Humán Reprodukciós Program

A kormányzati törekvések a népességszám növelésére az élet minden területén próbálnak hatni, ezért egy újabb lehetőséggel bővítik a támogatások körét. A meddőségi kezelések, a lombik programok a gyermektelen párok életében amúgy is lelkileg megterhelő időszakot jelentenek, ezt tetézi még a kezelések hatalmas anyagi ráfordítása, így sokaknak ez nem járható út.

A meddőségkezelési program keretein belül legalább az anyagi terhek egy részét enyhíteni kívánják, valamint azok számára, akinél csupán a kezelések költségének kifizetése volt az akadály a gyermekvállalás előtt, újabb út nyílik meg.

A 1729/2019 számú Kormány határozat értelmében a teljes program kidolgozásának határideje 2020. július 1. a költségvetésben pedig 2 557 500 000 forint került elkülönítésre a kezelések és 798 250 000 forint a kezelésekhez kapcsolódó gyógyszerek támogatására. Ezzel egy időben a Kormányzat hat meddőségi centrumot vont ellenőrzése alá, várhatóan ezeken a helyszíneken fogják a programban résztvevők számára biztosítani a szükséges kezeléseket. (1729/2019 számú Kormány határozat)

4.2.6 Az első házások pótszabadsága

Az első házások pótszabadsága a közigazgatásban dolgozók első házasságukat kötő személyek számára igényelhető. A házasságkötéstől számított 2 hónapon belül lehet érvényesíteni, mértéke 5 nap. Családtámogatási eszközként tartható számon, mert az Alaptörvényben meghatározottak szerint a társadalom alapja a család és főként a házasságban élést támogatják a kormányzati intézkedések. (2018. évi CXXV. törvény 155. § (6))

4.2.7 Az első házások kedvezménye

Az első házások kedvezménye a kormány családtámogatási rendszerének keretében már 2015-től igénybe vehető adókedvezmény. A kedvezményt a személyi jövedelemadó befizetésekből lehet érvényesíteni 24 hónapon keresztül a házasságkötést követően. Mértéke havi 5000 forint. Az igénylés nincs életkorhoz kötve, családi adókedvezménnyel együtt is igényelhető. (1997. évi CXVII. törvény 29/C. §)

4.2.8 A diákhitel kedvezmény anyáknak

A hallgatói hitelrendszerről szóló 1/2012 (I.20) Kormányrendelet értelmében a Diákhitelt felvevő nő 2018. január 1-ét követően gyermek vállalása, örökbefogadása esetén különféle kedvezményeket vehet igénybe a törlesztéssel kapcsolatosan. A várandós nő a terhesség 91. napjától, vagy örökbefogadás esetén az arról szóló határozat birtokában törlesztési kötelezettség szüneteltetése iránti kérelmet nyújthat be, amellyel automatikusan célzott kamattámogatásra való jogosultság is megilleti. A szüneteltetés és kamattámogatás időtartama egy gyermek esetében a 91. várandós naptól, vagy az örökbefogadásról szóló határozat benyújtásától számított 36. hónap utolsó napjáig tart.

A nők további gyermekek születése után jelentős hiteltartozás csökkenést, vagy a hiteltartozás teljes megszűnését is igénybe tudják venni. A második gyermek születését követően a szükséges igazolások benyújtása után a hiteltartozás 50%-át, harmadik vagy további gyermek születését követően pedig 100%-át kérhetik elengedni. Ez az intézkedés kizárólag a nők számára elérhető lehetőség, azonban jelentős támogatást nyújt anyagilag akár a tanulmányok folytatásában, akár a már befejezett tanulmányok utáni életben. (1/2012 (I.20) Kormányrendelet 16/A.§ és 16/B. §)

4.3 Rövidtávú családpolitika eredményei

A családpolitikai elemek, valamint a további bővítési tervek megmutatják, hogy a magyarországi családtámogatási rendszer rendkívül sokrétű és a kiadásai magasak. Láthatóan kiemelt szerepe van a gyermekek melletti munkavállalás támogatásának. Mindezek ellenére, azonban hazánk termékenységi mutatói a világon az egyik legalacsonyabbak.

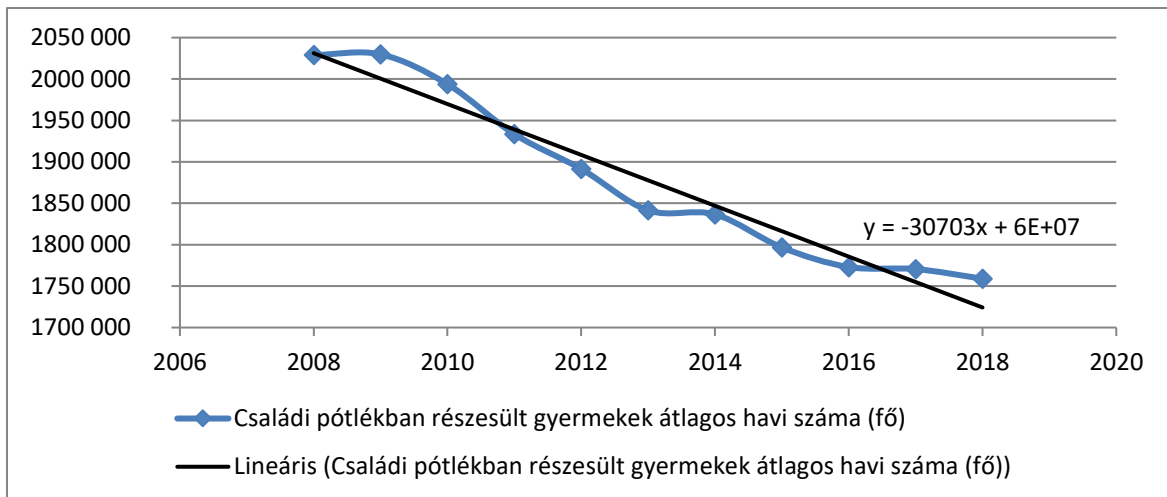
Ehhez kapcsolódva az alábbiakban a 2008-2018 közötti családpolitikai eredményeket mutatom be az alap támogatások igénybe vevőinek száma és a családtámogatáshoz kapcsolódó kormányzati kiadások adatain keresztül.

Év	Családi pótlékban részesült gyermekek átlagos havi száma (fő)	Családi pótlékban részesült gyermekek átlagos havi száma, előző időszak=100	Élveszületések száma	Élveszületések száma, előző időszak=100
2008	2 028 947	-	99 149	-
2009	2 029 771	100%	96 442	97%
2010	1 993 850	98%	90 335	94%
2011	1 933 498	97%	88 049	97%
2012	1 891 431	98%	90 269	103%
2013	1 841 497	97%	88 689	98%
2014	1 836 618	100%	91 510	103%
2015	1 796 726	98%	91 690	100%
2016	1 773 047	99%	93 063	101%
2017	1 770 582	100%	91 577	98%
2018	1 758 994	99%	89 807	98%
	éves átlagos változási ütem	0,99210		0,99452

3. táblázat: Családi pótlékban részesült gyermekek és az elveszületések száma (2008-2018)

Forrás: Saját szerkesztés, KSH adatok alapján (2019)

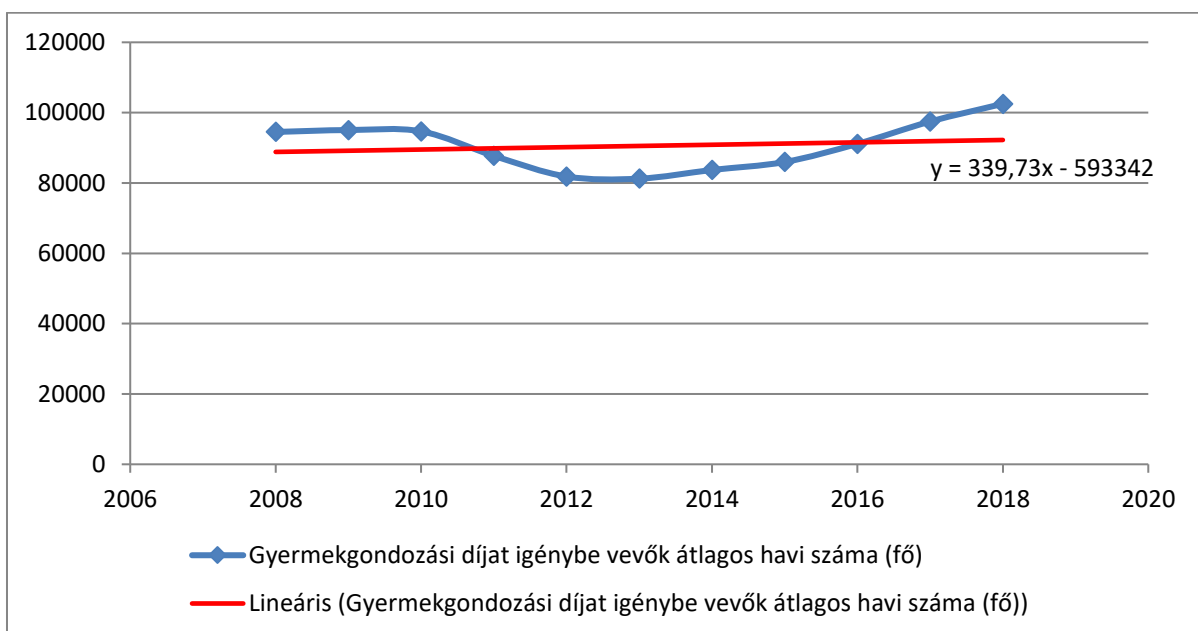
A 3. táblázatból látható, hogy az általam választott, vizsgált mindkét mutató értéke 2008-2018 között – ugyan nem nagymértékben – csökkent. A két mutató együtt mozgó jellege nem meglepő, mert szorosan összefüggnek. A következőekben nézzük ezt meg részletesebben.

5. ábra: Családi pótlékban részesült gyermekek átlagos havi száma (2008-2018))

Forrás: Saját szerkesztés KSH (2019) adatok alapján

Az 3. táblázat és az 5. ábra adataiból látható, hogy évente átlagosan 1%-kal csökken a családi pótlékban részesültek száma és szintén 1%-kal csökken az élveszületések száma is a vizsgált időszakban. Az adatok alapján 10 év alatt 269 953 fővel apadt a családi pótlékban részesült gyermekek átlagos havi száma, függetlenül a kormányzati erőfeszítésektől. Az illesztett lineáris függvény is jól mutatja az előzőekben megállapított tendenciát és leolvasható az egyenes egyenletéből, hogy a részesültek száma évente átlagosan 30 703 fővel csökken. Az élve születések száma 10 év alatt 9 342 fővel lett kevesebb 2018-ra 200-hoz viszonyítva.

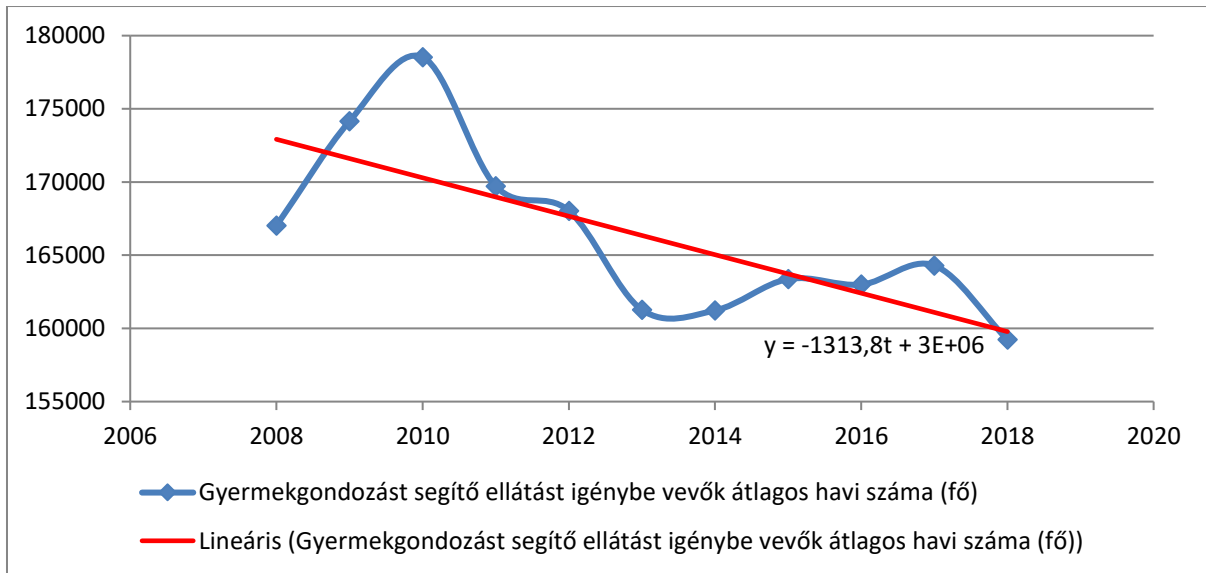

6. ábra: Gyermekgondozási díjat igénybe vevők átlagos havi száma (2008-2018))

Forrás: Saját szerkesztés KSH (2019) adatok alapján

A gyermekgondozási díjat igénybe vevők átlagos száma havonta a 2008-2018 közötti időszakban (6. ábra) 95 514 – 102 512 fő közötti értékben egyenletes, kismértékű emelkedést

mutatott, 2011-2015 között azonban elérte mélypontját 81 234 fővel. A gyermekgondozási díjat igénybe vevők havi átlagos száma ugyanakkor csaknem 8000 fővel növekedett, azonban ezt az emelkedést torzítja, hogy 2014-ben bevezették a GYED-extra intézményét, amelynek keretében több gyermek után is egyszerre történik folyósítás, valamint a gyed jogosult teljes munkaidős foglalkoztatás mellett is igényelheti az ellátást. Az illesztett lineáris függvény alapján megállapítható, hogy összességében átlagosan – nagyon minimális mértékben ugyan, de – növekedés tapasztalható, 339,7 fővel.

7. ábra: Gyermekgondozást segítő ellátást igénybe vevők átlagos havi száma (2008-2018)

Forrás: Saját szerkesztés KSH (2019) adatok alapján

A gyermekgondozási díjat igénybe vevők átlagos számának változásának vizsgálatát követően megnéztem a gyermekgondozást segítő ellátást igénybe vevők átlagos havi számának változását is. A 7. ábra adataiból látható, hogy az igénybe vevők havi átlagos száma 7795 fővel csökkent a vizsgált időszakban. Itt is meg kell említeni, hogy az ellátást igénybe vevők száma a GYES- extra ellátás bevezetésével még így is magasabb a korábbi évek időszakához képest, mivel munkaviszony mellett sem szűnik meg a folyósítás jogosultsága. Az adatsorra illesztett lineáris függvény is alátámasztja a nagyfokú csökkenő tendenciát, ami 1 313,8 fős évi átlagos értéket jelent.

A bemutatott adatok alapján megállapíthatom, hogy a gyermekek száma jelentősen csökken, a gyermekek után járó egyéb juttatások igénybevételének növekedését mutató adatok, azonban csak az újabb kormányzati intézkedéseknek köszönhetően nem jeleznek jelentős visszaesést.

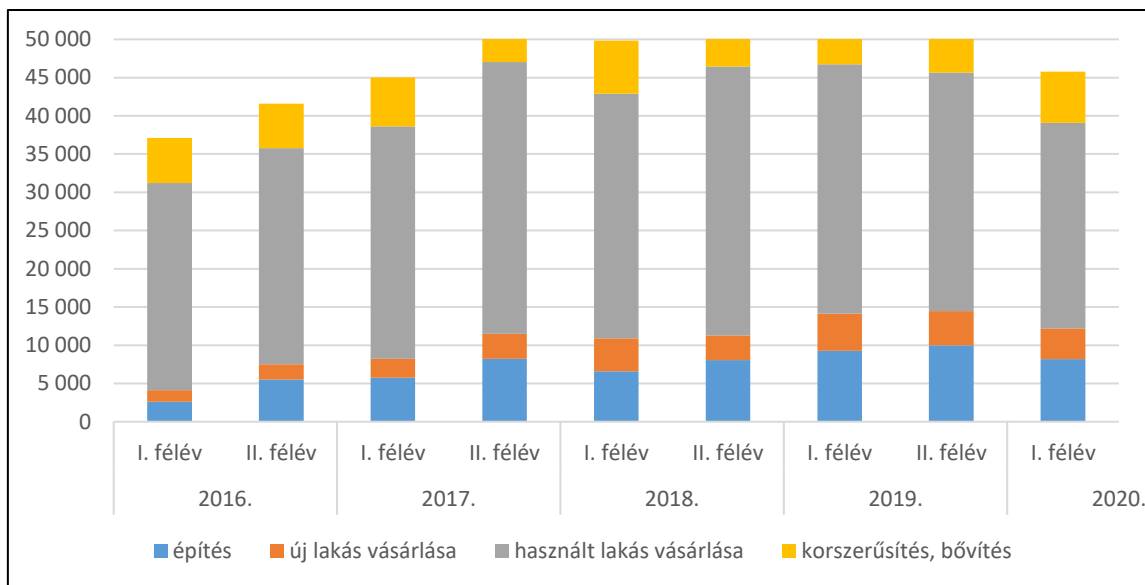
Időszak	Családi pótlékra kifizetett összeg (millió forint)	Gyermekgondozási díjra kifizetett összeg (millió forint)	Gyermekgondozást segítő ellátásra kifizetett összeg (millió forint)
2008	366831	84515	62896
2009	366651	89793	64192
2010	359009	92435	65103
2011	350472	88375	62991
2012	343163	89417	61784
2013	334691	94226	59391
2014	322319	105008	60325
2015	317884	114404	62507
2016	313096	129698	62353
2017	309889	152155	61666
2018	307702	174783	59705

4. táblázat: Családtámogatásra kifizetett összeg (2008-2018)

Forrás: Saját szerkesztés, KSH adatok alapján (2021)

A támogatások kifizetésére fordított összegek (4. táblázat) is tükrözik a született gyermekek számának visszaesését. A 2008-ban a családi pótlékra kifizetett összeg éves szinten 59 129 millió forinttal volt magasabb a 2018. évihez képest. A gyermekgondozási díj éves kormányzati kiadása 90 268 millióval növekedett ugyan 10 év alatt, azonban ez szintén csak az újabb intézkedések bevezetéséből adódó emelkedés, amely sajnos nem a gyermekszületések számából következik. A gyermekgondozást segítő ellátásra fordított összeg csökkenése 3191 millió forint, amely szintén a gyermekek számának fogyatkozását mutatja.

A családtámogatási rendszer legnépszerűbb eleme a CSOK támogatások, melynek rendszerét több ízben is átdolgozták. Elsőként 2018. évben az új lakás vásárlásához igényelhető összeget emelték meg, valamint a jogosultsági körön bővítettek, majd 2019. évtől már használt lakás vásárlásához is nyújtották a támogatást. Ugyanekkor szintén szélesebb körben vált elérhetővé a támogatás, mivel megszüntették a vásárláshoz kapcsolódó 35 millió forintos értékhatárt. 2019. évben indult a falusi CSOK program, amelyben összevonhatóvá vált a vásárláshoz, valamint felújításhoz nyújtott hitel, de a felújításra kínált 5 millió forint önmagában is igényelhetővé vált.

8. ábra: CSOK támogatások igénybe vétele (2008-2018)

Forrás: Saját szerkesztés, KSH adatok alapján (2021)

A 8. ábra adatait elemezve látható, hogy a CSOK támogatást használt lakás vásárlásához vettek igénybe legnagyobb számban a családok a 2016-2020. I. féléves időszakban. Ennek oka, hogy a használt lakás olcsóbb, az új támogatási formákkal kiegészítve (falusi CSOK) pedig még az átalakítással együtt is kedvezőbbek az árak. Az új elemként megjelent korszerűsítéshez és bővítéshez kapcsolódó támogatások is népszerűek lettek 2020. I. félévében, amelyben közre játszott a világvárvány okozta kényszerű és hosszadalmas otthonlét, így sokaknak ekkor volt idejük felújítani, így hasznosan telt az időszak. Az új építésű ingatlanok vonatkozásában némi csökkenés látható 2019. évhez képest, mivel szintén a járványhelyzet miatt hosszú ideig az építőiparban sem lehetett folyamatos a munka.

A statisztikai adatok szerint összességében a 2016-2020. I. féléves időszakban átlagosan minden hatodik ingatlanhoz kapcsolódó tranzakció CSOK támogatás igénybevétele mellett valósult meg. A járványhelyzetben hozott kormányzati intézkedések a lakáshitellel rendelkezők számára segítségnyújtásként tartalmazzák a „hitelmoratórium” intézményét, melynek igénybevétele során a hitel törlesztése szünetel. Ezt az intézkedést második alkalommal hosszabbították meg, pillanatnyilag 2021. június végéig szól.

Az alanyi jogon járó családtámogatási ellátások, mint a családi pótlék és a GYES, igénybe vevők számának csökkenése egyenlőre nem tükrözi a népességfogyás megállítására, sőt annak növelésére irányuló erőfeszítéseket. A folyamatosan bővülő családtámogatási rendszer elemei az alanyi jogon járó juttatásokról a munkaviszonyhoz kötött juttatások felé tolnak, azonban a munkanélküli vagy alacsony jövedelmű szülőkkel rendelkező családoknál a változások alig eredményeznek születésszám növekedést. A legújabb családtámogatási elemek bevezetésétől várnak jelentős fellendülést, azonban rövidtávon már a születésszámok apadásának megállítása is hatalmas eredmény lenne.

5. ÖSSZEGZÉS

A Magyarországi családtámogatási rendszer az elmúlt években történt módosítások és fejlesztések tekintetében aranykorát éli. A kormányzati törekvések egyértelműek, a nemzet fennmaradása mindenképpen a születendő gyermekeken múlik, ezért a kormány felfogása szerint megszületésüknek anyagi akadálya nem lehet, minden téren igyekeznek jelentős támogatásokat nyújtani. Ki kell emelni azonban, hogy a támogatások java része mindenképpen a munkához van kötve, munka nélkül nincs egyéb eredmény sem, a gazdasági alapot meg kell teremteni a kifizethető támogatásokhoz. A családtámogatási rendszer azonban kezd a kizárólagos pénzbeli juttatásoktól kissé elfordulni, jelen vannak egyes természetbeli juttatások is (közoktatásban étkezési támogatás a szünidőben nem pénzbeli, hanem ételt kapnak a gyermekek). A rendszer még mindig támogatja az anyák hosszabb távú távolmaradását a munkaerőpiactól, de már lehetőséget is ad a távol töltött idő jelentős rövidítésére, amely egyrészt az anya egyéni döntése, másrészt pedig ehhez jelentős anyagi juttatásokkal is hozzájárul, közeledve így a gazdaságilag erősebb, vagyonosabb országokban alkalmazott támogatási rendszerek kialakításához. A családtámogatási rendszer felvázolásából látható, hogy az ország jelen állapotában nagyon sok pénzt fordít a rendszerre, de azért elvárás is, hogy a támogatásokat igénybe vevők munkájukkal hozzá járuljanak a fenntartásához. Természetesen a nem dolgozó rétegek tekintetében is nyújtanak támogatást széles körben, de mindenképpen a munka világa felé terelik az embereket, nem támogatják a más országokban eléggé jellemző egykeresős családmodellt. Hogy a folyamatos változtatások, bővítések miként fognak hatni a születésszámokra, még nem mérhető igazán, mert az elemek jelentős része új, és folyamatosan módosítják. Az ismeretségi körömben azonban egyre több család vállal harmadik, sőt negyedik gyermeket is, amit nagycsaládosként magam is örömmel látok. Azonban az állam hiába növeli a családosok támogatásának mértékét, nem lesz robbanásszerű népességnövekedés, csupán időleges és kisebb mértékű emelkedés, mert a gyermekvállalás elsősorban már nem csak az anyagiakról szól.

A világ működésében jól látható, hogy újabb és újabb kérdések vetődnek fel, amelyek jelentős befolyással bírnak a gondolkodásmódra, pl. a fenntarthatósági kérdések előtérbe kerülésével új, de tömegeket érintő problémák jöttek létre, ilyen a klímaszorongás és klímadepresszió²² megjelenése, amely egyre több fiatalot taszít pszichés zavarokba, többek között a gyermekvállalás kérdésében is szélsőséges nézeteket vallanak. Kitolódott továbbá az első gyermek vállalásának időszaka, közel 40 éves kor kezd teljesen normális lenni a nő életében, így kicsi az esély a többedik gyermek vállalására. Hiába hirdetik fennhangon a női magazinok és aktivisták, hogy „a 40 az új 30”, a biológiát, az élet normális ritmusát ez idáig az ember nem képes felülírni. A késői korban szült nők végül rájönnek, hogy már csak az fog számítani, hogy „megérje” a gyermek felnőtté válását, így nem mer újabb gyermeket vállalni.

²² klímaszorongás, klímadepresszió: téveszmék, hallucinációk formájában jelentkezhetnek a tünetek, elképzelheti, hogy ő a kiválasztott, aki megmentheti a bolygót, és ez akár másokra nézve ártalmas cselekedetekre is sarkalhatja őt. A klímaváltozás annyira gyors és megállíthatatlan, hogy neki erre semmiféle ráhatása nincsen, ezért már nincs is értelme bármit is tenni ebben az életben. Emiatt elvész az életéből az öröm, az aktivitás, a motiváció, nem lesznek életcéljai.

Szakkdolgozatomban végig vettem a magyarországi családtámogatási rendszer fejlődését - mely jelentős változásokon ment végig az évek folyamán, követve a gazdasági - politikai - demográfiai helyzet változásait. A rendszer egyik fő célja, hogy támogassa a családalapítást, a szülők merjenek gyermeket vállalni. A statisztikai adatok elemzéséből azonban arra a következtetésre jutottam, hogy az elmúlt években bevezetett intézkedések nem hoztak jelentős növekedést a születésszámban. A Családvédelmi Akcióterv keretében megvalósított új elemek hatása jelenleg még kétséges, azt több év távlatából lehet majd vizsgálni. A bizonytalanságot a 2020-ban a világon - így Magyarországon is - végigsöprő pandémia is fokozza, mely mind a gazdaság teljesítőképességét, mind a háztartások anyagi stabilitását is jelentősen meggyengíti.

6. FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Magyarország Alaptörvénye
2. 1884. évi XXIV. törvénycikk
3. 1907. évi XIX. törvénycikk
4. 1912. évi XXXV. törvénycikk
5. Kristó Katalin (2015): A pénzbeli családtámogatási ellátások kialakulása és fejlődése Magyarországon a rendszerváltásig. Jog- és Politikatudományi folyóirat IX. évfolyam 2015/2. szám 3-19. oldal
6. 3/1967 (I.29) Kormányrendelet
7. Tárkányi Ákos (1998): Európai családpolitikák: A Magyar családpolitika története, Demográfia 41. évfolyam 2-3 szám 233-263. oldal
8. 1975. évi II. törvény
9. 1990. évi XXV. törvény
10. Göndör Éva (2012): A gyermekgondozási támogatások az államszocializmus időszakában, különös tekintettel a gyermekgondozási segélyre, In Jog-Állam-Politika 2012/4. szám
11. 1993. évi V. törvény
12. 1998. évi LXXXIV. törvény
13. Dr. Orbán Zsófia, Dr. Papp Andrea (2012): Családtámogatási kézikönyv, Complex kiadó Budapest
14. Gábos András (2000): Családok helyzete és családtámogatások a kilencvenes években (Társadalmi riport 2000) TÁRKI 99-122. oldal
15. Hoóz István (1994): A nők gazdasági aktivitása és a gyermeknevelés, Statisztikai Szemle 1994. 11. szám, KSH 833-848. oldal
16. Kamarás Ferenc (2005): Családalapítás és gyermekvállalás Európában Kérdések és kérdőjelek in: Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, Budapest: TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, Pp. 87–101.
17. Andorka Rudolf (2000): Bevezetés a szociológiába, Osiris kiadó Budapest 786 oldal
18. Galbács Péter (2019): A chicagonomics és a közgazdaságtan imperializmusa Közgazdasági Szemle, LXVI. évf., 2019. március 229–255. oldal
19. Garai László (1998): Emberi potenciál mint tőke, Aula Kiadó Budapest, 10-17. oldal, 142-150. oldal
20. Farkas Zoltán (2010): Társadalomelmélet, Bíbor kiadó Miskolc, 125-238. oldal,
21. Corsby: Juggling (1991): The unexpected advantages of balancing career and home for women and their families, Free Press kiadó Glencoe 1991
22. Kéri Ádám (2014): Szülési szabadságon a világ körül
 - a. (<https://www.hrportal.hu/hr/szulesi-szabadsagon-a-vilag-korul-20140813.html>)
23. 1998. évi LXXXIV. törvény
24. 1997. évi LXXXIII. törvény
25. 2005. CLXXIV. törvény
26. 350/2014 (XII. 29) Kormányrendelet
27. 1995. évi CXVII. törvény

28. 16/2016 (II.10) Kormányrendelet
29. 17/2016 (II.10) Kormányrendelet
30. 44/2019 (III.12) Kormányrendelet
31. 337/2017 (XI.14) Kormányrendelet
32. 45/2019 (III.12) Kormányrendelet
33. 272/2014 (XI.5) Kormányrendelet
34. TOP-1.4.1.-19Pályázat
35. 1997. évi XXXI. törvény
36. 2013. évi CCXXXII. törvény
37. 1729/2019 Kormányhatározat
38. 1/2012 (I.20) Kormányrendelet

Internetes forrás:

1. <https://cst.tcs.allamkincstar.gov.hu/ell%C3%A1t%C3%A1sok.html> letöltés: 2019.12.21
2. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/magyarország-es-a-magyar-királyi-honvédség-a-xx-századi-vilaghaboruban-1914-1945-BB49/magyarország-vesztése-a-xx-századi-vilaghaboruban-5E2/> letöltés: 2020.04.07
3. <https://www.szeretlekmagyarország.hu/kegyetlen-diktator-vagy-rengeteg-magyar-gyerek-megmentoje-ratko-anna-szerepe-ma-is-vitatott/> letöltés: 2019.12.21
4. http://www.vasarlocsapat.hu/_kalkulator/_csaladi/csaladi-potlek-osszege.shtml letöltés: 2019.12.29
5. <https://www.hrportal.hu/hr/szulesi-szabadsagon-a-vilag-korul-20140813.html> letöltés: 2019.03.16
6. <https://adoguruat.com/ausztriai-csaladi-potlek/> letöltés: 2019.12.28
7. <https://dendax.com/hu/csaladi-potlek-belgium> letöltés: 2019.12.28
8. <https://www.blagroep.nl/hu/hasznos-informacio/csaladi-potlek> letöltés: 2019.12.28
9. <http://www.caf.fr/allocataires/droits-et-prestations/s-informer-sur-les-aides/petite-enfance/les-allocations-familiales-af> letöltés: 2020.03.18
10. <https://www.gov.si/en/policies/family-children-and-marriage/family-rights-and-benefits/> letöltés: 2019.12.28
11. <http://www.kormanyhivatal.hu/hu/hirek/napokon-belul-indul-a-csaladvedelmi-akcioterv> letöltés: 2020.01.16